

ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΑ / ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ SOCIAL ECONOMY

**ΛΥΚΟΥΡΕΣΗ ΚΥΡΙΑΚΗ
Α.Μ 8306
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ
ΤΕΙ ΠΕΙΡΑΙΑ**

Περιεχόμενα:

Πρόλογος

Μέρος Α

1. ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ/ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

- 1.1 Ιστορική αναδρομή
- 1.2 Ορισμός
- 1.3 Διαφορές αλληλέγγυας οικονομίας με κρατικές επιχειρήσεις και με το κράτος πρόνοιας
- 1.4 Μετάβαση στην κοινωνική οικονομία του σήμερα

Μέρος Β

2. ΜΟΡΦΕΣ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΑΣ/ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

2.1 Θεσμικές μορφές

- 2.1.1 Συνεταιρισμοί
- 2.1.2 ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ/ Κοινωνικές επιχειρήσεις
- 2.1.3 Μ.Κ.Ο

2.2 Μη θεσμικές μορφές/ Μορφές με προσανατολισμό αποδεύσεως από την κρατική οικονομία

- 2.2.1 Κολεκτίβες εργασίας
- 2.1.2 Δίκτυα ανταλλαγής
- 2.1.3 Αποανάπτυξη

Μέρος Γ

3. ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΣΕ ΠΕΡΙΟΔΟΥΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΥΦΕΣΗΣ

- 3.1 Μονάδες και απασχόληση στην Ευρώπη
- 3.2 Συνεταιριστικές επιχειρήσεις-απασχόληση σε παγκόσμιο επίπεδο

Μέρος Δ

4. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΣΤΟΝ ΕΛΛΑΔΙΚΟ ΧΩΡΟ

- 4.1 Κολεκτίβες εργασίες
- 4.2 Δίκτυα ανταλλαγής
- 4.3 Συνεταιρισμοί
- 4.4 Τοπικοποίηση/ Αποανάπτυξη

Μέρος Ε

5. ΕΙΝΑΙ Η ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ Η ΛΥΣΗ;

- 5.1 Συγκριτικοί πίνακες αγαθών πρώτης ανάγκης
- 5.2 Σύγκριση τιμών σε άλλους τομείς δραστηριότητας
- 5.3 Κριτική στην αλληλέγγυα οικονομία/ Αντιφάσεις/ Ποβληματισμοί
- 5.4 Επίτευξη στόχων

Πρόλογος

Στην εργασία που ακολουθεί έχει μελετηθεί και αναπτυχθεί η θεωρία και οι πρακτικές που αφορούν την Αλληλέγγυα/ Κοινωνική Οικονομία. Η ιδέα της ενασχόλησης με το συγκεκριμένο θέμα προέκυψε από την οικονομική συγκυρία που επικρατεί στον τόπο τα τελευταία χρόνια, αλλά και από την προσωπική επαφή και γνωριμία με άτομα που απασχολούνται σε οικονομικές μονάδες συνεργατικής δομής. Μέσα από αυτήν τη διαδικασία συμπεράνα ότι οι συζητήσεις, οι ενέργειες και οι προτάσεις γύρω από τον συγκεκριμένο τρόπο οικονομικής οργάνωσης βρίσκονται σε πρώιμο στάδιο στον Ελλαδικό χώρο, αλλά συνεχώς αυξάνουν και προσπαθούν να δημιουργήσουν έναν κοινό προσανατολισμό με πιο σαφή περιεχόμενα. Οι ιδέες των υποστηρικτών και εμπλεκόμενων προέρχονται από διάφορες φιλοσοφικές κατευθύνσεις και δεν ταυτίζονται απαραίτητα, οπότε και δεν υπάρχει μια ενιαία αφήγηση στην εργασία. Ταυτόχρονα έγινε μια προσπάθεια να μελετηθούν και τα κενά, οι ασάφειες ακόμα και η κριτική που πλαισιώνει το ζήτημα αυτό. Σκοπός ήταν να εκτεθούν όλα τα σημεία ώστε να μπορούν να αποτυπωθούν με τον καλύτερο δυνατό τρόπο όλες οι οπτικές.

Για την επίτευξη αυτού του σκοπού θα ήθελα να ευχαριστήσω τα άτομα από τον συνεταιρισμό «Συν Άλλοις» και τη συνεργατική κολεκτίβα εργασίας «Στην Πρίζα» που δέχτηκαν να συμμετάσχουν ενεργά, παρέχοντάς μου στοιχεία για τον τρόπο οργάνωσης αλλά και για την οικονομική θέση του κάθε εγχειρήματος ξεχωριστά. Καθώς και τον καθηγητή, κ. Νεκτάριο Σταυρόπουλο, για τη βοήθειά του και τις συμβουλές του.

Πειραιάς, 19/05/2014
Κυριακή Λυκουρέση

ΜΕΡΟΣ Α

1.1 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

Στα τέλη του 18ου αιώνα και στις αρχές του 19ου, στην Ευρώπη της βιομηχανικής επανάστασης και ειδικότερα στην Αγγλία, άρχιζαν να εμφανίζονται μερικά από τα μεγαλύτερα κοινωνικά κινήματα της εποχής, τα οποία απαρτίζονταν από τεχνίτες, εργάτες και εργαζόμενους. Μέσα στο καινούργιο μοντέλο της αυτορρυθμιζόμενης αγοράς που εγκαθίδρυε η πολιτική του φιλελευθερισμού, οι προσπάθειες για μια διαφορετική προσέγγιση της οικονομίας έκαναν την εμφάνισή τους, με πρώτη την Ένωση Οικοδόμων που είχε κυκλοφορήσει δικό της νόμισμα και προωθούσε την ιδέα της «μεγάλης ένωσης για τη χειραφέτηση των παραγωγικών τάξεων». Από την κίνηση αυτή προήλθαν και τα μεγάλα εργατικά συνδικάτα, στα οποία για ένα μικρό διάστημα συμμετείχαν περίπου ένα εκατομμύριο εργάτες και τεχνίτες. Την εποχή εκείνη, ιδρύθηκαν τα πρώτα ενωσιακά καταστήματα από συνδικαλιστές, τα οποία αποτελούσαν περισσότερο συνεταιρισμούς παραγωγών που κάλυπταν ανάγκες άνεργων εργατών. Επίσης, χαριστικά παζάρια στηρίζονταν στην αλληλοκάλυψη των τεχνών. Τα κέρδη από τις συνεταιριστικές εταιρίες διοχετεύονταν στην ίδρυση συνεταιριστικών χωριών, στην ιδέα αυτή βρίσκει την καταγωγή του ο μετέπειτα αγροτικός συνεταιρισμός.¹

Στη Γαλλία και στη Γερμανία, από τα μέσα του 18ου αιώνα, η δημιουργία συνεταιρισμών ήταν η κυριότερη δραστηριότητα της εργατικής τάξης. Οι συνεταιρισμοί σχετίζονταν άμεσα με τα συνδικάτα, χωρίς όμως να έχουν απαραίτητα ριζοσπαστικούς στόχους, καθώς υπήρχαν περιπτώσεις που ζητούσαν την άμεση οικονομική στήριξη του κράτους. Η πιο γνωστή και συνηθισμένη οργάνωση της εργατικής τάξης του 19ου αιώνα ήταν η εταιρεία αμοιβαίας ή «φιλική εταιρεία». Οι εταιρείες αυτές παρείχαν ασφαλιστική κάλυψη για εργατικά ατυχήματα ή λόγω γήρατος, αλλά και σε άνεργους, όταν αυτά δεν τα παρείχε το κράτος, χωρίς όμως να έχουν έναν πολιτικό ριζοσπαστικό προσανατολισμό, αν και πολλές φορές υπερασπίζονταν τους εργαζόμενους έναντι στην εργοδοσία.

Στη Γερμανία, πριν τον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο, το σοσιαλδημοκρατικό κόμμα μετρούσε πάνω από ένα εκατομμύριο μέλη και είχε το δικό του συνεργατικό συνεταιριστικό κίνημα και τα δικά του προγράμματα κοινωνικής ασφάλισης, ως και συλλόγους γυμναστικής και ποδηλασίας. Παρόλ' αυτά, κατά τον Ντικ Γκέρυ: «με αυτήν την κουλτούρα, οι εργάτες μπορούσαν να ζουν σε ένα θερμοκήπιο που τους προστάτευε από την σκληρή πραγματικότητα του εργοστασίου». Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα και την αρνητική ενσωμάτωση στο καθεστώς, το οποίο φάνηκε αργότερα στην στάση του σοσιαλδημοκρατικού κόμματος έναντι της εξέγερσης των Σπαρτακιστών. Αυτού του είδους το θερμοκήπιο κατέληξε στην αυτοαναφορικότητα και στην απόσυρση από την καθημερινή τριβή με την πραγματικότητα.² Αποτέλεσε, δε, προμαχώνα της μετάβασης στο κοινωνικό κράτος.

Στην οικονομική βιβλιογραφία, ο όρος κοινωνική οικονομία φαίνεται να πρωτοεμφανίζεται γύρω στα 1830. Την ίδια χρονιά, κυκλοφόρησε η «Πραγματεία περί της Κοινωνικής Οικονομίας» του γάλλου φιλελεύθερου οικονομολόγου, **Charles Dunoyer**, στην οποία ο συγγραφέας τασσόταν υπέρ μιας ηθικής προσέγγισης της οικονομίας. Την ίδια περίπου εποχή (1820-1860), διάφορες απόψεις συναθροίζονταν κάτω από μια ιδεολογική σχολή, της οποίας τα κοινά χαρακτηριστικά οδήγησαν στη σχολή των κοινωνικών οικονομολόγων. Οι περισσότεροι εξ αυτών επηρεάστηκαν από τις αναλύσεις των **T.R. Malthus** και **S.de Sismondi** σχετικά με την ύπαρξη «δυσλειτουργιών της αγοράς» που μπορούν να οδηγήσουν σε ανισορροπίες, ενώ οι υπόλοιποι από την άποψη του **Sismondi**, που έθετε σαν πραγματικό αντικείμενο των οικονομιών τον άνθρωπο και όχι τον πλούτο. Παρόλ' αυτά, οι

1 ΥΠΑΡΚΤΟΣ ΚΑΙΝΟΥΡΙΟΣ ΚΟΣΜΟΣ, ΓΙΩΡΓΟΣ ΛΙΕΡΟΣ Αθήνα 2012, Οι εκδόσεις των συναδέλφων, σ.18,19,20,21,22

2 στο ίδιο σ.22,23

περισσότεροι κοινωνικοί οικονομολόγοι τοποθετήθηκαν στη σφαίρα της φιλελεύθερης οικονομικής θεωρίας και φαίνεται να ταυτίστηκαν με τις αρχές του *laissez-faire*, τις οποίες καθιέρωνε ο τότε ανερχόμενος καπιταλισμός, συμπεριλαμβανομένων των καπιταλιστικών επιχειρήσεων και αγορών. Κατά το δεύτερο μισό του 19ου αιώνα παρουσιάστηκαν δύο οικονομολόγοι, οι **John Stuart Mill** και **Leon Walras**, που άρχιζαν να εκφράζουν διαφορετικές απόψεις για την κατεύθυνση που είχε μέχρι τότε η κοινωνική οικονομία. Ειδικότερα, ο Mill έδωσε ιδιαίτερη προσοχή στην τάση δημιουργίας ενώσεων μεταξύ των εργαζομένων, τόσο από συνεταιριστική άποψη όσο και από άποψη αλληλασφάλισης. Στο έργο του **Principles of Political Economy** (Αρχές Πολιτικής Οικονομίας), το οποίο άσκησε μεγάλη επιρροή στους μεταγενέστερους, ασχολήθηκε με τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα των εργατικών συνεταιρισμών. Υποστήριζε την άποψη ότι πρέπει να ενθαρρυνθεί αυτό το είδος εταιρίας λόγω οικονομικών και ηθικών οφελών. Επιπλέον, οι δύο αυτοί οικονομολόγοι πίστευαν πως οι συνεταιρισμοί μπορούν να επιτελέσουν σημαντική λειτουργία στην επίλυση των κοινωνικών συγκρούσεων, διαδραματίζοντας σημαντικό «οικονομικό ρόλο, όχι εξαλείφοντας το κεφάλαιο αλλά καθιστώντας τον κόσμο λιγότερο καπιταλιστικό, καθώς και ηθικό ρόλο, εξίσου σημαντικό, ο οποίος συνίσταται στο να εισαχθεί η δημοκρατία στις εργασίες της παραγωγικής διαδικασίας» (Monzón, 1889). Με τον Walras, όμως, καθιερώθηκε η θεσμική προσέγγιση της κοινωνικής οικονομίας που ισχύει ως και τις μέρες μας, με τη μορφή συνεταιρισμών, αλληλοασφαλιστικών εταιρειών, ενώσεων και ιδρυμάτων.³

1.2 Ορισμός της κοινωνικής οικονομίας

Ο όρος «κοινωνική οικονομία» συνιστά μέχρι σήμερα μάλλον μια συρραφή των κοινών χαρακτηριστικών που υπάρχουν στις διάφορες μορφές δραστηριοτήτων που τη συγκροτούν σαν έννοια. Ακόμη και στον πρόσφατο νόμο για τις κοινωνικές επιχειρήσεις, η κοινωνική οικονομία ορίζεται ως το σύνολο των οικονομικών, επιχειρηματικών, παραγωγικών και κοινωνικών δραστηριοτήτων, οι οποίες αναλαμβάνονται από νομικά πρόσωπα ή ενώσεις προσώπων, των οποίων ο καταστατικός σκοπός είναι η επιδίωξη του συλλογικού οφέλους και η εξυπηρέτηση γενικότερων κοινωνικών συμφερόντων, ορισμός που δεν αποσαφηνίζει τα όρια της έννοιας. Σε πολλές περιπτώσεις, η κοινωνική οικονομία συναντιέται και με άλλα ονόματα όπως: αλληλέγγυα οικονομία, ηθική οικονομία, λαϊκή οικονομία, τρίτος τομέας και άλλα.

Η δυσκολία στην αποσαφήνιση του όρου προκύπτει από το γεγονός ότι αφορά σε δραστηριότητα πολιτών που σαν κυρίαρχο σκοπό έχουν την κάλυψη των αναγκών τους και όχι την επίτευξη του κέρδους που χαρακτηρίζει την καπιταλιστική οικονομία. Συγκεκριμένα, η ονομασία «τρίτος τομέας» που της αποδίδεται, αναδεικνύει το πρόβλημα καθώς τα όρια στους τομείς είναι αρκετές φορές δυσδιάκριτα. Με την οικονομική έννοια, πρώτος τομέας είναι η ιδιωτική και επιχειρησιακή δραστηριότητα και ο δεύτερος αφορά στον αναδιανεμητικό χαρακτήρα των υπηρεσιών του κράτους. Η καλύτερη προσέγγιση του όρου θα μπορούσε να γίνει δίνοντας μερικά από τα κυριότερα χαρακτηριστικά που συναντάμε σε τέτοιες δραστηριότητες, τα οποία είναι: η ισότητα στη λήψη των αποφάσεων, η κάλυψη των βασικών αναγκών όλων των ατόμων, η ισοδύναμη κατανομή των πόρων, η καλύτερευση του επιπέδου διαβίωσης σε καθημερινό επίπεδο, η ενεργητική στάση απέναντι σε προβλήματα απασχόλησης και ανεργίας, η δικτύωση και αλληλοβοήθεια των διαφόρων μονάδων. Στα πιο ριζοσπαστικά κομμάτια της κοινωνικής οικονομίας, η αρχική διασύνδεση με την αγορά και το θεσμικό νομικό πλαίσιο δεν βρίσκουν αποδοχή και στόχος είναι η σταδιακή αποσύνδεση από τους κανονισμούς της αγοράς. Το τελευταίο διάστημα, επικρατεί η τάση για διαχωρισμό των εννοιών

3 http://www.eesc.europa.eu/resources/docs/a_ces11042-2012_00_00_tra_etu_el.pdf, σελ.7-8.

κοινωνικής και αλληλέγγυας οικονομίας, καθώς το κράτος πρόνοιας επιχειρείται να αντικατασταθεί από μια σειρά επιδοτούμενων προγραμμάτων για τη δημιουργία μη κερδοσκοπικών οργανισμών. Έτσι, θα μπορούσαμε να πούμε ότι ο όρος «κοινωνική» αντιπροσωπεύει την θεσμοθετημένη διάσταση ενώ ο όρος «αλληλέγγυα» τη δράση της ανταλλαγής, της δικτύωσης και της κολεκτιβοποίησης της εργασίας.

1.3 Διαφορές αλληλέγγυας οικονομίας με κρατικές επιχειρήσεις και με το κράτος πρόνοιας

Η καπιταλιστική οικονομία των προηγούμενων δεκαετιών στηρίχθηκε στον ιδιωτικό τομέα, με τη μορφή των εταιρειών και των κρατικών επιχειρήσεων. Το λεγόμενο κοινωνικό κράτος ανέλαβε τη διαχείριση των ζητημάτων διαβίωσης και καθημερινότητας που σχετίζονταν με την υγεία, την παιδεία, την ασφάλιση και συνταξιοδότηση, με σκοπό τη βελτίωση τους. Οι κρατικές επιχειρήσεις ελέγχονται από τους αρμόδιους φορείς του κράτους, σε περίπτωση όμως μη αποτελεσματικής διαχείρισης, οι επιχειρήσεις περνούν στα χέρια ιδιωτών και φυσικά αλλάζει ο κοινωνικός τους χαρακτήρας.

Οι κυριότερες διαφορές της αλληλέγγυας οικονομίας με το κοινωνικό κράτος, κατά τους υποστηρικτές της, είναι η άρνηση της ίδιας της οικονομίας σαν κυρίαρχος ρυθμιστής της σφαίρας της κοινωνικής ζωής. Υποστηρίζουν ότι η διανομή θα πρέπει να βρίσκεται υπό τον έλεγχο των ατόμων και όχι του κράτους, η οικονομία να περνά στα ίδια τα άτομα και να ενισχύεται η πρωτοβουλία⁴. Ενώ, δηλαδή, στον φιλελευθερισμό η ενίσχυση της ιδιωτικής πρωτοβουλίας αποσκοπεί στο επιχειρείν και στην αυτορρύθμιση της αγοράς (στις μέρες μας 737 εταιρείες ελέγχουν το 80% της αγοράς του πλανήτη), στην αλληλέγγυα οικονομία, η ιδιωτική πρωτοβουλία αποσκοπεί στην ενίσχυση της συμμετοχής στη δραστηριότητα της παραγωγής και της αυτοδιαχείρισης, με σταδιακή αποδέσμευση από τις κοινωνίες της αγοράς. Η διαφοροποίηση δεν περιορίζεται στην καπιταλιστική οικονομία αλλά και στη σοσιαλιστική ή αλλιώς κρατική οικονομία.

1.4 Μετάβαση στην κοινωνική οικονομία του σήμερα

Το κοινωνικό κράτος ικανοποίησε πολλές από τις διεκδικήσεις των εργατών και άλλαξε τη ζωή σε καθημερινή βάση, με διάφορες παροχές στα πεδία της υγείας, της παιδείας, της ασφάλειας και άλλα. Οι παροχές αυτές, όμως, συνοδεύονταν από την αποδοχή του ρόλου του κράτους ως διαχειριστή των καθημερινών ζητημάτων, την απόσυρση από την αυτονομία, την αυτάρκεια και την αυτοδιαχείριση. Όμως, μετά τον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο, το πολιτικό περιβάλλον άρχισε να αλλάζει, και ήδη στα τέλη της δεκαετίας του '70, το κοινωνικό κράτος είχε συρρικνωθεί από την επίθεση του νεοφιλελευθερισμού, ενώ, ταυτόχρονα, από πλευράς κινημάτων, η ιδέα του κρατισμού δεχόταν επιθετική κριτική, από τη σκοπιά της αυτοδιαχείρισης. Η κοινωνική οικονομία δεν έμεινε ανεπηρέαστη από τις αλλαγές αυτές: η υποχώρηση του κράτους πρόνοιας δημιούργησε ένα κενό το οποίο κλήθηκε να καλύψει.

Στα κινήματα -κατά κύριο λόγο της νεολαίας- της εποχής του '60 και '70, είχαν αναπτυχθεί ιδέες προστασίας του περιβάλλοντος, ποιοτικής και υγιεινής διατροφής, αυτοπραγμάτωση, γεγονός που έκανε πολύ ευνοϊκό το έδαφος για την ανάπτυξη της κοινωνικής οικονομίας. Την περίοδο εκείνη, εμφανίστηκε και πήρε μεγάλη έκταση ο θεσμός των μη κυβερνητικών οργανώσεων (ΜΚΟ).

Πολλές αναδύθηκαν μέσα από κινήματα, όπως συνέβη για παράδειγμα στην Ινδία τη δεκαετία του '70 κατά τη διάρκεια της δικτατορίας της Ίντιρα Γκάντι, που συνδέονταν με φεμινιστικά κινήματα, αγώνες αυτοχθόνων φυλών, το αντιπυρηνικό ζήτημα. Οι πρώτες ΜΚΟ διατηρούσαν την αυτονομία τους και δεν συνδέονταν με το κράτος, όμως στη συνέχεια αδυνατούσαν να συντηρηθούν και έτσι στράφηκαν

4 <http://www.solidarityeconomy.gr/?p=238> ΤΟΥ ΓΙΩΡΓΟΥ ΛΙΕΡΟΥ

στις ξένες χρηματοδοτήσεις και στο ίδιο το κράτος.

Μια ακόμη σημαντική στιγμή για τη μετάβαση στη σημερινή μορφή της κοινωνικής οικονομίας είναι και οι «συνεταιρισμοί εργαζομένων» καθώς και οι «ανώνυμες εταιρίες εργαζομένων» που ξεκίνησαν στα τέλη της δεκαετίας του 1970, όταν οι εργαζόμενοι άρχισαν να καταλαμβάνουν τις επιχειρήσεις που έκλειναν, αναλαμβάνοντας οι ίδιοι τη διαχείρισή τους (υπολογίζεται ότι κατά τις αρχές της δεκαετίας του 1980 το κίνημα διέσωσε στην Ισπανία 38.500 θέσεις εργασίας).⁵

Η αυτοδιαχείριση αυτών των επιχειρήσεων γίνεται είτε με τη μορφή του συνεταιρισμού εργαζομένων (cooperative) είτε με τη μορφή των «ανώνυμων εταιρειών εργαζομένων» (societad anonima laboral, SAL) και των «εταιριών εργαζομένων περιορισμένης ευθύνης» (SLL). Στις «ανώνυμες εταιρίες εργαζομένων», το διοικητικό συμβούλιο δεν εκλέγεται από τους εργαζομένους, όπως στους συνεταιρισμούς εργαζομένων, αλλά από τους μετόχους· όμως, κανείς δεν μπορεί να κατέχει πάνω από το 1/3 των μετοχών, ενώ η πλειοψηφία πρέπει να παραμένει στα χέρια των εργαζομένων. Στην Ισπανία, υφίσταντο, το 2007, 25.667 «συνεταιρισμοί εργαζομένων», 2.484 «ανώνυμες εταιρίες εργαζομένων» και 17.666 «εταιρίες εργαζομένων περιορισμένης ευθύνης». Οι τελευταίες είναι κυρίως μικροεπιχειρήσεις που αποτελούνται κατά μέσο όρο από τρεις μετόχους και δραστηριοποιούνται στον τομέα των υπηρεσιών.

Από το 1985, το ισπανικό κράτος υιοθέτησε την εφάπαξ καταβολή («pago unico») του συνόλου του επιδόματος ανεργίας που δικαιούταν ο εργαζόμενος (κατά μέσο όρο 8.000-10.000 ευρώ) υπό την προϋπόθεση να τοποθετείται αυτό το ποσό στο κεφάλαιο ενός «συνεταιρισμού εργαζομένων» ή μιας «εταιρείας εργαζομένων». Το pago unico αποτέλεσε την κύρια πηγή χρηματοδότησης για να πάρει μέρος ένας εργαζόμενος στην Κοινωνική Οικονομία. Με την πάροδο των χρόνων, η ύφεση υποχώρησε και το κίνημα των καταλήψεων μετατράπηκε σε κίνημα συλλογικής αυτοαπασχόλησης. Οι επιχειρήσεις, τις οποίες ξεκινούν κατ' αυτόν τον τρόπο οι άνεργοι, επιβιώνουν σε ορίζοντα τριετίας κατά 67%. Η ανάπτυξη αυτών των δομών επιβραδύνθηκε με την ένταξη της Ισπανίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Στην Ιταλία, στα τέλη της δεκαετίας του 1970, οι εργάτες αναλάμβαναν κατ' έτος τον έλεγχο 25 χρεοκοπημένων επιχειρήσεων. Από το 1985, με τον νόμο Marcora, οι υπό εργατικό έλεγχο εταιρείες χρηματοδοτούνταν με ένα ποσό τριπλάσιο του κεφαλαίου που κατέβαλλαν οι εργάτες από τις οικονομίες τους. Υποστηρίχθηκαν, έτσι, 59 επιχειρήσεις και διασώθηκαν 5.000 θέσεις εργασίας. Το 1/3 αυτών των επιχειρήσεων τελικά έκλεισε οριστικά, το 1/3 συνέχισε να λειτουργεί και το 1/3 όχι μόνο συνεχίζει να λειτουργεί αλλά επέστρεψε και τη χρηματοδότηση ώστε να κατευθυνθεί σε άλλες κοινωνικές επιχειρήσεις. Το 1997, η Ευρωπαϊκή Ένωση επέβαλε την αναστολή του νόμου Marcora, υπερασπιζόμενη τα συμφέροντα των καπιταλιστικών επιχειρήσεων. Ο νόμος επανήλθε τροποποιημένος το 2001. Επίσης, εναντίον των ανάλογων νομοθετικών πλαισίων, στράφηκαν οι εργοδότες στη Γαλλία το 1985 και το 2002.⁶

Το πιο κοντινό παράδειγμα κοινωνικής οικονομίας είναι αυτό της Λατινικής Αμερικής των τελευταίων 30 χρόνων, το οποίο θυμίζει κατά πολύ σε πολιτικό επίπεδο, την κατάσταση που επικρατεί στον ελλαδικό χώρο (ΔΝΤ, χρεοκοπία). Μερικά ακόμη παραδείγματα είναι η Βραζιλία με το κίνημα «των χωρίς γη», το παράδειγμα της Αργεντινής που ξεκίνησε από το κίνημα των Πικετέρος και κατέληξε το 71% των επιχειρήσεων να είναι αυτοδιαχειριζόμενο, το Περού που απαριθμούσε, το 2003, 2.775 αυτοδιαχειριζόμενα εστιατόρια.⁷

5 ΥΠΑΡΚΤΟΣ ΚΑΙΝΟΥΡΙΟΣ ΚΟΣΜΟΣ σ.25

6 <http://www.solidarityeconomy.gr/?p=238>

7 ΥΠΑΡΚΤΟΣ ΚΑΙΝΟΥΡΙΟΣ ΚΟΣΜΟΣ σ.30,31

ΜΕΡΟΣ Β

2. ΜΟΡΦΕΣ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΑΣ/ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Εισαγωγή

2.1 Θεσμικές μορφές

Στο πρώτο μέρος παρουσιάστηκε η θεωρητική προσέγγιση του όρου, μέσα από την οποία αναφέρθηκαν κάποια παραδείγματα δραστηριοτήτων διαφόρων μορφών, οι οποίες αποτελούν το πρακτικό αποτύπωμα του. Οι περιπτώσεις που συναντήσαμε χωρίζονται σε δύο κατηγορίες: σε εκείνες που έχουν έναν θεσμικό χαρακτήρα και σε εκείνες που είτε έχουν αντιθεσμικό χαρακτήρα, είτε εφαρμόζουν το νομικό πλαίσιο λειτουργίας, αλλά σταδιακά προσπαθούν να αυτονομηθούν. Η θεσμική μορφή συνεπάγεται ένα πλαίσιο το οποίο καθορίζει το καθεστώς λειτουργίας, τα εργασιακά και φορολογικά ζητήματα. Στην κατηγορία αυτή, συναντάμε συνεταιρισμούς, μη κυβερνητικές οργανώσεις καθώς και κοινωνικές επιχειρήσεις. Στις παραπάνω περιπτώσεις, πέραν των μη κυβερνητικών οργανώσεων, τα όρια στην διαφοροποίηση μεταξύ της κοινωνικής και αλληλέγγυας οικονομίας είναι δυσδιάκριτα, παρόλ' αυτά θα μελετηθούν από τη σκοπιά των σκοπών που εξυπηρετούν, καθώς και των αξιών που προτάσσουν. Συνεπώς, θεσμικές θα θεωρηθούν εκείνες οι μορφές που όχι μόνο αποδέχονται ένα νομικό πλαίσιο λειτουργίας, αλλά είτε αναλαμβάνουν να συμπληρώσουν τις ρωγμές που άφησε πίσω της η κατάρρευση του κοινωνικού κράτους, είτε αποτελούν ένα προνομιακό εργαλείο για ελαφρύνσεις στη δημιουργία κερδοφόρων επιχειρήσεων.

2.1.1 Συνεταιρισμοί

Ορισμός και νομικό πλαίσιο

Ως συνεταιρισμός ορίζεται, σύμφωνα με το παγκόσμιο συνέδριο συνεταιριστικών οργανώσεων που έγινε στο Μάντσεστερ το 1995, η αυτόνομη ένωση προσώπων που συγκροτείται εθελοντικά για την αντιμετώπιση των κοινών οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών αναγκών και επιδιώξεων τους, διαμέσου μιας συνιδιόκτητης και δημοκρατικά διοικούμενης επιχείρησης.¹ Στην ελληνική νομοθεσία γίνεται διάκριση μεταξύ:

- Αστικών συνεταιρισμών, το νομικό πλαίσιο λειτουργίας των οποίων ρυθμίζεται από τον Ν.1667/1986 και
- Αγροτικών συνεταιρισμών που διέπονται από το Ν.2810/2000

Στους αστικούς συνεταιρισμούς, περιλαμβάνονται:

- Οι καταναλωτικοί συνεταιρισμοί, για τη σύσταση των οποίων απαιτούνται τουλάχιστον εκατό άτομα, ενώ απαιτούνται δεκαπέντε άτομα για τους λοιπούς, όπως:
- Παραγωγικοί συνεταιρισμοί

1

<http://el.wikipedia.org/>

- Προμηθευτικοί συνεταιρισμοί
- Πιστωτικοί συνεταιρισμοί
- Μεταφορικοί συνεταιρισμοί
- ο Τουριστικοί συνεταιρισμοί κ.α.²

Οι μορφές συνεταιρισμών που εμφανίστηκαν στον ελλαδικό χώρο τα προηγούμενα χρόνια ήταν κατά κύριο λόγο συνεταιρισμοί γυναικών, αγροτικοί και κοινωνικοί συνεταιρισμοί περιορισμένης ευθύνης (ΚΟΙΣΠΕ-Ν.2716/99). Ο χαρακτήρας τους ήταν περιστασιακός και το θεσμικό πλαίσιο είχε πολλές ελλείψεις.

α) Ειδικότερα, για τους **αγροτικούς συνεταιρισμούς**, ορίζεται ότι: Αγροτικοί είναι όσοι δραστηριοποιούνται σε οποιοδήποτε τομέα της αγροτικής οικονομίας για την ίδρυση των οποίων απαιτούνται τουλάχιστον είκοσι (20) άτομα. Για να ενισχυθεί ο κεφαλαιουχικός χαρακτήρας του αγροτικού συνεταιρισμού παρέχεται η δυνατότητα απόκτησης περισσότερων από μιας μερίδων, οι οποίες μπορούν να δώσουν στον κάτοχο δικαίωμα περισσότερων από μιας ψήφου, η οποία όμως σε καμιά περίπτωση δεν μπορεί να ξεπερνά τις τρεις. Κάθε αστικός και γεωργικός συνεταιρισμός ως νομικό πρόσωπο είναι έμπορος και, συνεπώς, μπορεί να κηρυχτεί σε πτώχευση. Οι συνέταιροι αγροτικού συνεταιρισμού δεν μπορούν να προσωποκρατηθούν για τα χρέη του τελευταίου.³

Οι παραπάνω νομοθεσίες τροποποιήθηκαν τα προηγούμενα χρόνια σε μια προσπάθεια αναβίωσης του θεσμού των συνεταιρισμών με σκοπό την αντιμετώπιση της οικονομικής κρίσης (νόμος 4015/2011), όμως το συνδικαλιστικό όργανο των συνεταιρισμών τονίζει ότι οι αλλαγές δεν βοήθησαν κατά πολύ στο ξεπέρασμα των προηγούμενων προβλημάτων, που είχαν δημιουργήσει οι παραλήψεις και το θολό προηγούμενο θεσμικό πλαίσιο.

Συνεταιρισμοί στην Ελλάδα

Ο πρώτος συνεταιρισμός που συναντάμε χρονολογείται στα 1778, στα Αμπελάκια Λάρισας. Στις αρχές του 19ου αιώνα, ψηφίζονται τα πρώτα μέτρα με τον Ν.602/1915 «περί συνεταιρισμών». Την ίδια περίοδο, κυκλοφορεί και το καταστατικό της Ομοσπονδίας Γεωργικών Συνεταιρισμών Ελλάδος, αλλά η έγκρισή του έγινε στις 12 Φλεβάρη του 1935. Η ΠΑΣΕΓΕΣ αποτελεί ως και σήμερα τον επίσημο συνδικαλιστικό φορέα των αγροτικών συνεταιρισμών. Ακολουθούν πίνακες με τα μέλη που την απαρτίζουν και τις δράσεις τους:

Το δίκτυο των Ενώσεων Αγροτικών Συνεταιρισμών (ΕΑΣ) που εκπροσωπεί η ΠΑΣΕΓΕΣ αποτελεί την κυρίαρχη δομή στήριξης του αγροτικού τομέα στην περιφέρεια. Καλύπτει όλα τα γεωγραφικά διαμερίσματα της χώρας με 112 μικρομεσαίες επιχειρήσεις που λειτουργούν κυρίως σε επίπεδο Νομού και έχουν ως μέλη τους 6.376 πρωτοβάθμιους Αγροτικούς Συνεταιρισμούς, διάσπαρτους σε κάθε σχεδόν περιοχή όπου εκφράζεται αγροτική δραστηριότητα.

Το 2003, η ΠΑΣΕΓΕΣ απέκτησε 14 νέα μέλη, στα οποία περιλαμβάνονται τριτοβάθμιες συνεταιριστικές οργανώσεις (όπως η Ελαιουργική, η Κεντρική Ένωση Οινοποιητικών Συνεταιριστικών Οργανώσεων Ελλάδος-ΚΕΟΣΟΕ, η Κεντρική Ένωση Σπόρων και

2 Βασίλειος Τσούμας, Νομική Βιβλιοθήκη, [ISBN 960-272-324-6](https://doi.org/10.1017/9789602723246)

3 Κωνσταντίνος Παπαγεωργίου, Βιώσιμη συνεταιριστική οικονομία (Θεωρία και πρακτική) σελ. 195-198, εκδ. Αθανασίου Σταμούλη [ISBN 960-351-521-3](https://doi.org/10.1017/9789603515213)

Πολλαπλασιαστικού Υλικού - ΚΕΣΠΥ κ.ά.), συνεταιριστικές ανώνυμες εταιρείες (όπως η ΣΕΚΕ Α.Ε., η ΑΣΕΑΡ Α.Ε.), αλλά και κοινοπραξίες αγροτικών συνεταιρισμών, που αναπτύσσουν μαζί με τις ΕΑΣ

Το δίκτυο των Ενώσεων Αγροτικών Συνεταιρισμών			
Γεωγραφικό Διαμέρισμα	Ενώσεις Αγροτικών Συνεταιρισμών	Αγροτικοί Συνεταιρισμοί	Αγρότες Μέλη
Στερεά Ελλάδα & Εύβοια	16	862	124.572
Πελοπόννησος	18	988	101.533
Νησιά Ιονίου	4	227	20.811
Ήπειρος	6	486	52.230
Θεσσαλία	10	703	84.053
Μακεδονία	27	1.749	160.714
Θράκη	5	350	30.363
Νησιά Αιγαίου	11	304	47.406
Κρήτη	15	707	92.032
Συνολικά	112	6.376	713.714

σημαντικές δραστηριότητες.

Ο συνολικός κύκλος εργασιών των μελών της ΠΑΣΕΓΕΣ -του συνόλου των 126 συνεταιριστικών επιχειρήσεων μελών της- υπερβαίνει το 1 δις και προέρχεται κατά ποσοστό 46% περίπου από τη διάθεση εφοδίων και εμπορευμάτων, κατά 42% από πωλήσεις αγροτικών προϊόντων και τροφίμων, ενώ το υπόλοιπο 12% προέρχεται από την παροχή υπηρεσιών. Ένα σημαντικό μέρος του κύκλου εργασιών των επιχειρήσεων αυτών που αναφέρονται στις πωλήσεις αγροτικών προϊόντων προέρχεται από εξαγωγές (36%). Το σύνολο του δυναμικού που απασχολούν τα μέλη της ΠΑΣΕΓΕΣ υπερβαίνει τα 11.300 άτομα, εκ των οποίων το 60% περίπου αποτελεί εποχιακό προσωπικό⁴.

Δραστηριότητες των μελών της ΠΑΣΕΓΕΣ (2003)								
	Κύκλος Εργασιών (εκατ. €)	Πωλήσεις Προϊόντων (εκατ. €)	Εξαγωγές (εκατ. €)	Διάθεση εμπορευμάτων (εκατ. €)	Παροχή υπηρεσιών (εκατ. €)	Θέσεις εργασίας	Εποχιακό προσωπικό	Πτυχιούχοι
Σύνολο	1.044	439	157	480	125	11.375	6.670	1.380
Ποσοστό επί κύκλου εργασιών		42%	15%	46%	12%		59%	12%
Ποσοστό επί πωλήσεων προϊόντων			36%					

β) Μέρος των συνεταιρισμών αποτελούν και οι γυναικείοι συνεταιρισμοί που συναντιούνται σε ολόκληρη την Ελλάδα. Οι προσπάθειες αυτές είχαν στο ξεκίνημά τους ως στόχο την ανάδειξη των τοπικών προϊόντων στην ξένη και την ελληνική αγορά. Τα προηγούμενα χρόνια είχε παρατηρηθεί πτώση και στον συγκεκριμένο τομέα, ενώ αυτή τη στιγμή, σύμφωνα με τα στοιχεία της υπηρεσίας της συνεταιριστικής εκπαίδευσης της ΠΑΣΕΓΕΣ, έχουν καταγραφεί 112 γυναικείοι

4 <http://www.paseges.gr/el/profile>

συνεταιρισμοί που δραστηριοποιούνται στον χώρο του αγροτουρισμού, της βιοτεχνίας και της οικοτεχνίας.⁵

Παραδείγματα :

Ο Γυναικείος Αγροτουριστικός Συνεταιρισμός που έχει συσταθεί από το 2009 στο Πήλιο. Αποτελείται από 9 γυναίκες και έχει ως σκοπό την απασχόληση αγροτισσών γυναικών, την ενίσχυση του οικογενειακού εισοδήματος, την ανάπτυξη του τόπου, την διάδοση της παράδοσης μέσα από την παραγωγή και τη διάθεση μίας σειράς υγιεινών, χειροποίητων προϊόντων. Κύρια προϊόντα παραγωγής είναι γλυκά του κουταλιού, μαρμελάδες, λικέρ, μπακλαβάς.

Επίσης, «Η Εργανός» που βρίσκεται στην «Εμπαρο Πεδιάδος» νότια στο νομό Ηρακλείου Κρήτης και το όνομα της προέρχεται από το ομώνυμο οροπέδιο του Δικταίου Όρους. Ο συνεταιρισμός λειτουργεί από το 2003 και αποτελείται από 7 γυναίκες. Ο συγκεκριμένος συνεταιρισμός παρασκευάζει παραδοσιακά κρητικά γλυκά με τα υλικά που παράγει ο τόπος (<http://rizopoulospost.com>).

Ακόμη, ο γυναικείος συνεταιρισμός «Οι Μελισσιώτισες» από το χωριό Κοιλιωμένο Ζακύνθο. Πρόκειται για έναν καινούργιο συνεταιρισμό, καθώς δημιουργήθηκε το 2007, που παράγει λάδι, ελιές, κρασί, ζύδι, σταφίδες, μελί, κεριά, κηρήθρα, κηραλοιφή, παστέλι κ.α.⁶

Παρόλ' αυτά, τις προηγούμενες δεκαετίες, υπήρξε σημαντική πτώση στη διεύρυνση ή ακόμα και στη διατήρηση συνεταιριστικών μονάδων, με κυριότερη αιτία, κατά τα φαινόμενα, τη χρησιμοποίησή τους για εξυπηρέτηση πελατειακών σχέσεων σε πολιτικό επίπεδο.

2.1.2 ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ/ Κοινωνικές επιχειρήσεις

Νομικό πλαίσιο

Σύμφωνα με τον Ν.4019/2011, ως **Κοινωνική Οικονομία** ορίζεται: "το σύνολο των οικονομικών, επιχειρηματικών, παραγωγικών και κοινωνικών δραστηριοτήτων, οι οποίες αναλαμβάνονται από νομικά πρόσωπα ή ενώσεις προσώπων, των οποίων ο καταστατικός σκοπός είναι η επιδίωξη του συλλογικού οφέλους και η εξυπηρέτηση γενικότερων κοινωνικών συμφερόντων". Ως φορέας της Κοινωνικής Οικονομίας θεσπίζεται η **Κοινωνική Συνεταιριστική Επιχείρηση (Κοιν.Σ.Επ.)**. Είναι αστικός συνεταιρισμός με κοινωνικό σκοπό και διαθέτει εκ του νόμου τη εμπορική ιδιότητα.

Κατηγορίες Κοινωνικών Συνεταιριστικών Επιχειρήσεων, όπως ορίζονται από το νόμο Ν. 4019/11 για την Κοινωνική Οικονομία και Επιχειρηματικότητα (ΦΕΚ Α' 216/11), άρθρο 2 :

α) **Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις Ένταξης**, οι οποίες αφορούν στην ένταξη στην οικονομική και κοινωνική ζωή των ατόμων που ανήκουν στις ευάλωτες ομάδες πληθυσμού. Ποσοστό 40% κατ'ελάχιστο των εργαζομένων στις επιχειρήσεις αυτές ανήκουν υποχρεωτικά στις ευάλωτες ομάδες πληθυσμού. Οι Κοινωνικοί Συνεταιρισμοί Περιορισμένης Ευθύνης (Κοι.Σ.Π.Ε.) θεωρούνται

5 <http://www.paseges.gr/el/profile>

6 <http://melissiotises.blogspot.gr/>

αυτοδικαίως Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις Ένταξης.

β) **Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις Κοινωνικής Φροντίδας**, οι οποίες αφορούν στην παραγωγή και παροχή προϊόντων και υπηρεσιών κοινωνικού και προνοιακού χαρακτήρα σε συγκεκριμένες ομάδες πληθυσμού, όπως οι ηλικιωμένοι, τα βρέφη, τα παιδιά, τα άτομα με αναπηρία και τα άτομα με χρόνιες παθήσεις.

γ) **Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις Συλλογικού και Παραγωγικού Σκοπού**, οι οποίες αφορούν στην παραγωγή προϊόντων και την παροχή υπηρεσιών για την ικανοποίηση των αναγκών της συλλογικότητας (πολιτισμός, περιβάλλον, οικολογία, εκπαίδευση, παροχές κοινής ωφέλειας, αξιοποίηση τοπικών προϊόντων, διατήρηση παραδοσιακών δραστηριοτήτων και επαγγελμάτων κ.α.) και προάγουν το τοπικό και συλλογικό συμφέρον, την απασχόληση, την κοινωνική συνοχή και την περιφερειακή και τοπική ανάπτυξη.

Οι Κοιν.Σ.Επ. εγγράφονται υποχρεωτικά στο **Μητρώο Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας**. Η υποβολή της αίτησης και των δικαιολογητικών (καταστατικό κλπ) μπορεί να γίνεται και ηλεκτρονικά. Για την υποβολή της έναρξης εργασιών της Κοιν.Σ.Επ. στην αρμόδια Δ.Ο.Υ. γίνεται μετά τη χορήγηση της βεβαίωσης εγγραφής στο Μητρώο Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας. Ο αριθμός εγγραφής των Κοινωνικών Συνεταιριστικών Επιχειρήσεων στο μητρώο αποτελεί κύριο στοιχείο της επιχείρησης και αναγράφεται σε όλα τα έγγραφα με την επωνυμία της καθώς και στη σφραγίδα της.

Η σύσταση της κοινωνικής επιχείρησης απαιτεί την υπογραφή καταστατικού από τουλάχιστον 7 πρόσωπα, ενώ όταν πρόκειται για Κοιν.σ.επ ένταξης, για Κοιν.σ.επ κοινωνικής φροντίδας ή συλλογικού σκοπού απαιτούνται 5 πρόσωπα. Στο καταστατικό σημείωμα, επίσης, ορίζεται ο αριθμός των συνεταιριστικών μερίδων στις οποίες διαιρείται το κεφάλαιο, καθώς και η ονομαστική τους αξία.

Το μερίδιο που αντιστοιχεί στο κάθε μέλος προκύπτει από την συνεισφορά του. Μεριδία μπορούν να λαμβάνουν και νομικά πρόσωπα μέχρι του ποσοστού του 1/3 του συνολικού κεφαλαίου. Δεν επιτρέπεται η συμμετοχή των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης (Ο.Τ.Α.) και των νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου (Ν.Π.Δ.Δ.) που υπάγονται σε αυτούς στο κεφάλαιο των Κοιν.Σ.Επ. Σε Κοιν. Σ. Επ. Ένταξης μπορούν να συμμετέχουν Ν.Π.Δ.Δ. με έγκριση του φορέα που τα εποπτεύει. Στο καταστατικό μπορεί να προβλέπεται η απόκτηση προαιρετικών μερίδων χωρίς δικαίωμα ψήφου. Η απόκτηση συνεταιριστικών μερίδων πραγματοποιείται με καταβολή μετρητών. Πέραν του ποσού που καταβάλλει για απόκτηση της συνεταιριστικής μερίδας, το μέλος της Κοιν.Σ.Επ. δεν έχει καμία άλλη ευθύνη έναντι των δανειστών της.

Η συμμετοχή ενός προσώπου σαν μέλος ή εταίρος δεν συνεπάγεται και την εμπορική ιδιότητα, ούτε το υποχρεώνει ασφαλιστικά και φορολογικά. Στην περίπτωση αυτή δεν επιτρέπεται η είσπραξη μερισμάτων κατά τη διανομή κερδών.

Τα μέλη μιας κοινωνικής επιχείρησης είναι υποχρεωμένα να έχουν έστω μια συνεταιριστική μερίδα, η οποία αντιστοιχεί στην ελάχιστη χρηματική καταβολή στο κεφάλαιο της επιχείρησης. Το ύψος της καταβολής ορίζεται από το καταστατικό και είναι ίσο για όλα τα μέλη.

Η Διοίκηση της Κοινωνικής Συνεταιριστικής Επιχείρησης υπάγεται στην Διοικούσα επιτροπή, η οποία αποτελείται κατ'ελάχιστον από 3 μέλη (Πρόεδρος + 2 μέλη). Η Διοικούσα επιτροπή συνεδριάζει τακτικά, τουλάχιστον μία φορά τον μήνα, ή εκτάκτως μετά από πρόσκληση του 1/3 των μελών της. Η Διοικούσα Επιτροπή εκλέγεται από τη Γενική Συνέλευση των Μελών-Μεριδιούχων και η διάρκεια της θητείας της δεν μπορεί να είναι μικρότερη των 2 και μεγαλύτερη των 5 ετών.

Τα κέρδη της Κοινωνικής Συνεταιριστικής Επιχείρησης δεν διανέμονται στα μέλη της, εκτός αν τα μέλη αυτά είναι ταυτόχρονα και εργαζόμενοι σε αυτή, οπότε εφαρμόζεται η παράγραφος 2 του

άρ.7 Ν.4019/2011, που προβλέπει ότι: τα κέρδη διατίθενται ετησίως κατά ποσοστό 5% για τον σχηματισμό αποθεματικού, κατά ποσοστό έως 35% διανέμονται στους εργαζομένους της επιχείρησης ως κίνητρο παραγωγικότητας σύμφωνα με τα οριζόμενα στο καταστατικό τους, και το υπόλοιπο διατίθεται για τις δραστηριότητες της επιχείρησης και τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας.

Οι πόροι της Κοιν.Σ.Επ. αποτελούνται από το κεφάλαιο της επιχείρησης, δωρεές τρίτων, έσοδα από την αξιοποίηση της περιουσίας της, έσοδα από την επιχειρηματική δραστηριότητα της, επιχορηγήσεις από το Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων, την Ευρωπαϊκή Ένωση, διεθνείς ή εθνικούς οργανισμούς ή Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης Α' και Β' βαθμού, έσοδα από άλλα προγράμματα, κεφάλαια από κληροδοτήματα, δωρεές και παραχωρήσεις της χρήσης περιουσιακών στοιχείων, καθώς και κάθε άλλο έσοδο από την ανάπτυξη των δραστηριοτήτων της σύμφωνα με το καταστατικό της.

Οι Κοιν.Σ.Επ. και οι Κοιν.Σ.Π.Ε. του άρθρου 12 του ν. 2716/1999: α) έχουν πρόσβαση στη **χρηματοδότηση** από το Ταμείο Κοινωνικής Οικονομίας, το οποίο συστήνεται με κοινή απόφαση των Υπουργών Οικονομικών, Ανάπτυξης, Ανταγωνιστικότητας και Ναυτιλίας και Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης, σύμφωνα με την περίπτωση γ' της παραγράφου 1 του άρθρου 4 του Άρθρου Δεύτερου του Ν. 3912/2011 (Α' 17), καθώς επίσης και από το Εθνικό Ταμείο Επιχειρηματικότητας και Ανάπτυξης και β) δύνανται να εντάσσονται στο Νέο Επενδυτικό Νόμο 3908/2011 (Α' 8).

Επιπλέον, στο πλαίσιο οικονομικών κινήτρων και μέτρων στήριξης των Κοινωνικών Συνεταιριστικών Επιχειρήσεων ισχύουν τα εξής:

1. Οι εργαζόμενοι στις Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις, οι οποίοι ανήκουν στις Ευάλωτες Ομάδες Πληθυσμού και λαμβάνουν επίδομα πρόνοιας ή επιδόματα επανένταξης ή οποιασδήποτε μορφής νοσήλιο ή παροχή, συνεχίζουν να εισπράττουν τις παροχές αυτές ταυτόχρονα με την αμοιβή τους από την Κοιν.Σ.Επ..
2. Η Κοιν.Σ.Επ. δεν υπόκειται σε φορολογία εισοδήματος για το ποσοστό των κερδών της το οποίο διατίθεται για το σχηματισμό αποθεματικού και τις δραστηριότητες της σύμφωνα με τα οριζόμενα στο άρθρο 7. Το ποσοστό των κερδών της Κοιν.Σ.Επ. που διανέμεται στους εργαζομένους υπόκειται σε παρακράτηση φόρου εισοδήματος, σύμφωνα με τον εκάστοτε ισχύοντα φορολογικό συντελεστή του πρώτου, μετά από το αφορολόγητο ποσό, κλιμακίου εισοδήματος της κλίμακας της παραγράφου 1 του άρθρου 9 του Ν. 2238/1994 (Α' 151), όπως ισχύει. Με την παρακράτηση του φόρου αυτού εξαντλείται η φορολογική υποχρέωση, όσον αφορά στα κέρδη της Κοιν.Σ.Επ. και των εργαζομένων της Κοιν.Σ.Επ., οι οποίοι ανήκουν σε Ευάλωτες Ομάδες Πληθυσμού.
3. Οι Κοιν.Σ.Επ. μπορούν να εντάσσονται σε προγράμματα στήριξης της επιχειρηματικότητας, σε προγράμματα του Οργανισμού Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού (Ο.Α.Ε.Δ.) για τη στήριξη της εργασίας και στις κάθε είδους ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης.⁷

Ο θεσμός των κοινωνικών επιχειρήσεων ενισχύεται τον τελευταίο καιρό από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Η Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή υποστηρίζει το ρόλο των κοινωνικών επιχειρήσεων στην παροχή υπηρεσιών κοινής ωφελείας, και προτείνει την δημιουργία ενός Ευρωπαϊκού κοινοτικού ταμείου που θα δίνει επενδυτική προτεραιότητα στην χρηματοδότηση κοινωνικών επιχειρήσεων.

Οι κοινωνικές επιχειρήσεις δραστηριοποιούνται κατά κύριο λόγο στις υπηρεσίες της τοπικής αυτοδιοίκησης όπως κολυμβητήρια, βρεφονηπιακοί σταθμοί, πνευματικά κέντρα, βοήθεια στο σπίτι για ηλικιωμένους και άλλα. Αναλαμβάνουν με έναν τρόπο να συμπληρώσουν τα κενά που άφησε πίσω της η κατάρρευση του κοινωνικού κράτους.

7 <http://epixeireite.duth.gr/?q=node/1789> Κοινωνική Επιχείρηση

2.1.3 Μ.Κ.Ο/ Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις

Οι πρώτες Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (ΜΚΟ) εμφανίστηκαν κατά τη διάρκεια του 19ου αιώνα και υπολογίζεται ότι μέχρι το 1914 υπήρχαν 1.083. Η παγκοσμιοποίηση, κατά τη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα, προκάλεσε την αύξησή τους.

Σύμφωνα με αρκετές πηγές και παρά το γεγονός ότι παρόμοιες δομές υφίστανται ήδη από το τέλος του 18^{ου} αιώνα, ο ορισμός και ο καθορισμός του περιεχομένου τους είναι μια δύσκολη υπόθεση, και αυτό γιατί οι δραστηριότητές τους ποικίλουν. Το νομικό πλαίσιο είναι και αυτό διαφορετικό ανάλογα με το πεδίο δράσης τους, το οποίο μπορεί να αντιστοιχεί σε φιλανθρωπική δράση, μη κερδοσκοπικό σωματείο ή κάποιο ίδρυμα. Κατά συνέπεια, δεν υπάρχει ακριβής νομικός ορισμός για τις Μη-Κυβερνητικές Οργανώσεις.

Ειδικότερα, σύμφωνα με το γαλλικό Συμβούλιο της Επικρατείας, πρέπει να ισχύει η εις άτοπον απαγωγή: **«Πρόκειται για οντότητες του ιδιωτικού δικαίου, που δεν υπόκεινται στη βούληση των κυβερνήσεων»**. Η Παγκόσμια Τράπεζα ορίζει τις ΜΚΟ ως :«ιδιωτικούς οργανισμούς που ασκούν δραστηριότητα για να απαλύνουν τον πόνο, να προωθήσουν τα συμφέροντα των φτωχών, την προστασία του περιβάλλοντος, την παροχή βασικών κοινωνικών υπηρεσιών, ή αναλαμβάνουν την ανάπτυξη της κοινότητας». Η απόδοση του όρου στα ελληνικά προέρχεται από τη μετάφραση του αγγλικού Non-Governmental Organizations (NGOs). Ο όρος χρησιμοποιήθηκε αρχικά στο άρθρο 71 του Καταστατικού Χάρτη του ΟΗΕ και επί της ουσίας δεν υπάρχει ακριβής ορισμός. Ο όρος μη κυβερνητικές δόθηκε για να χαρακτηρίσει τη σχέση των ατόμων που συγκροτούν αυτές τις δράσεις με τις κυβερνήσεις. Βέβαια, υπάρχουν περιπτώσεις που οργανώσεις χρηματοδοτούνται είτε από κυβερνήσεις, είτε από στελέχη κυβερνήσεων, σε αυτές, όμως, τις περιπτώσεις οι χρηματοδότες αποκλείονται από τη συμμετοχή στην οργάνωση.⁸

Για να γίνει πιο κατανοητό το περιεχόμενο των μη κυβερνητικών οργανώσεων, θα αναφέρουμε μερικά από τα πεδία στα οποία δραστηριοποιούνται. Έτσι, έχουμε της εξής **κατηγορίες**:

- Δραστηριότητες στον χώρο της υγείας
- της πρόνοιας
- σε θέματα παιδιών
- σε θέματα προσφύγων και μεταναστών-προσφύγων
- δραστηριότητες για το περιβάλλον και την οικολογία
- τα ανθρώπινα δικαιώματα
- τον αθλητισμό
- τις τέχνες και τον πολιτισμό

Παρόλ' αυτά, οι οργανώσεις αυτές έχουν νομική μορφή, η οποία μπορεί και να διαφοροποιείται

8 <http://el.wikipedia.org> μη κυβερνητική οργάνωση

ανάλογα και με τις ειδικές ρυθμίσεις της κάθε χώρας. Στη Γερμανία, υπάρχει η δυνατότητα απόκτησης και πώλησης μετοχών και δικαιωμάτων χωρίς περιορισμούς, όσο η οργάνωση δεν παραβιάζει τους βασικούς της σκοπούς. Σε άλλες χώρες, η απόκτηση τέτοιων δικαιωμάτων είναι απαγορευτική, ενώ μπορεί να χρειάζεται ως και υπουργική απόφαση για να μπορεί ο οργανισμός να λαμβάνει εισφορές και δωρεές.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η φορολογική αντιμετώπιση των μη κυβερνητικών οργανώσεων. Υπάρχουν χώρες, όπως η Αυστρία, η Τσεχία, η Φιλανδία, η Ελλάδα, το Ηνωμένο Βασίλειο, οι Ηνωμένες Πολιτείες και άλλες, όπου ο ορισμός καλύπτει ένα ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων και η φορολογική μεταχείριση είναι ιδιαίτερη και ευνοϊκότερη. Σε άλλες περιπτώσεις, όπως στο Βέλγιο, τη Δανία ή τη Γαλλία, μόνο οι οργανισμοί που από την έναρξη τους οριστούν ως μη κερδοσκοπικοί απολαμβάνουν ειδικής φορολογικής μεταχείρισης.⁹

2.2 Μη θεσμικές μορφές/Μορφές με προσανατολισμό αποδέσμευσης από την κρατική οικονομία

2.2.1 Κολεκτίβες εργασίας

Οι κολεκτίβες εργασίας αποτελούν εργασιακά εγχειρήματα στα οποία η οργάνωση της εργασίας γίνεται με οριζόντιο τρόπο, δηλαδή στο εσωτερικό τους δεν υπάρχουν σχέσεις προϊσταμένου-υφισταμένου. Νομικά, δεν υφίσταται κάποιος όρος ή κάποιο θεσμικό πλαίσιο που να διέπει τη λειτουργία τους. Οι περισσότερες κολεκτίβες εργασίας αυτοπροσδιορίζονται ως τέτοιες, θέλοντας να δηλώσουν τον τρόπο οργάνωσης της εργασίας τους, αλλά και την ευρύτερη προοπτική τους για την συμμετοχή τους σε έναν κοινωνικό μετασχηματισμό.¹⁰ Τα περισσότερα εγχειρήματα αυτού του είδους στον ελλαδικό χώρο συστήνονται νομικά με μορφές αστικών ή κοινωνικών συνεταιρισμών.

Παρόλο που κάθε κολεκτίβα εργασίας διατηρεί δικά της χαρακτηριστικά ως προς τον τρόπο εργασίας, τη διαχείριση των οικονομικών ή άλλων στοιχείων της λειτουργίας της, όλες έχουν κοινό χαρακτηριστικό την ισότητα των μελών-εργαζομένων τους ως προς την λήψη των αποφάσεων. Το βασικό όργανο λήψης αποφάσεων σε μία κολεκτίβα εργασίας είναι η συνέλευση των εργαζομένων της, στην οποία συμμετέχουν όλοι οι εργαζόμενοι.

Η ισότητα ακολουθείται και στην κατανομή των κερδών, με δύο βασικές μεθόδους κατανομής. Η μία ορίζει ότι τα κέρδη που προκύπτουν στο τέλος κάθε μήνα μοιράζονται ισόποσα στους εργαζομένους. Στη δεύτερη, τα μέλη της κολεκτίβας εργασίας ορίζουν ένα κοινό ωρομίσθιο το οποίο θεωρούν τα ίδια ικανοποιητικό. Για να υπολογιστεί το ποσό πληρωμής του κάθε εργαζομένου, πολλαπλασιάζονται οι ώρες εργασίας του με το συμφωνηθέν ωρομίσθιο. Σε περίπτωση που προκύψει πλεόνασμα, η κάθε ομάδα έχει ορίσει διαφορετικούς τρόπους διαχείρισής του. Ενδεικτικό είναι το παράδειγμα της κολεκτίβας εργασίας «Το Παγκάκι», η οποία αναφέρει στην ιστοσελίδα της ότι: «*Τα όποια κέρδη προκύπτουν μετά την πληρωμή των μισθών δεν μοιράζονται, αλλά μετά τη δημιουργία ενός αποθεματικού ταμείου και την εξόφληση του εσωτερικού δανείου (που θα επιτρέψει και την τυπική ανεξαρτησία του συνεταιρισμού από τα νυν μέλη του) θα χρησιμοποιούνται για την ενίσχυση συλλογικών εγχειρημάτων ανάλογης λογικής και προοπτικής*».¹¹

Σε γενικές γραμμές, υπάρχει μία τάση δικτύωσης και συνεργασίας των κολεκτίβων εργασίας μεταξύ τους. Θεωρώντας ότι διαθέτουν κοινούς παρανομαστές και κοινές κοινωνικές προοπτικές, επιλέγουν να αλληλοϋποστηρίζονται και να δημιουργούν μεταξύ τους δίκτυα συνεργασίας. Έτσι, για

9 <https://dspace.lib.uom.gr/bitstream/2159/14281/1/non-profit+organizations.pdf>, σελ. 10

1 0 Δικτύωση κολεκτίβων Αθήνας, <http://kolektives.org/node/18>

1 1 Κολεκτίβα εργασίας «Το Παγκάκι», <http://pagkaki.org/parousiasi>

παράδειγμα, υπάρχουν καφενεία τα οποία λειτουργούν ως κολεκτίβες εργασίας και επιλέγουν να προμηθεύονται προϊόντα, όπως ο καφές, από αντίστοιχα εγχειρήματα που ασχολούνται με την εισαγωγή και τη διάθεση καφέ από παραγωγούς που διαθέτουν τα προϊόντα τους με βάση τις αρχές της αλληλέγγυας οικονομίας.

Γενικότερη επιδίωξή τους είναι το άνοιγμα της ιδέας τους στην κοινωνία με τη διεύρυνση των κολεκτίβων, ώστε να μπορέσει να δημιουργηθεί ένα αυτόνομο δίκτυο αλληλεγγύης και υποστήριξης που θα μπορούσε μακροπρόθεσμα να εφαρμόσει στο εσωτερικό του διαφορετικές οικονομικές διεργασίες, όπως η ανταλλαγή προϊόντων και υπηρεσιών.

Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα των US Federation of Worker Cooperatives των ΗΠΑ. Από αυτές, μεγαλύτερη δυναμική παρουσιάζουν αυτές που βρίσκονται στην περιοχή του Σαν Φραντσίσκο, μιας και στο παρελθόν υπήρξαν εκεί κοινωνικά κινήματα. Η **Cheese Board Collective** (που λειτουργεί από το 1967), η **Rainbow Grocery** (που ιδρύθηκε το 1975), η **InkWorks Press Collective** (που ιδρύθηκε το 1974), δραστηριοποιούνται στην παραγωγή ψωμιού και τυριών, λαχανικών και τυπογραφίας. Ο αριθμός των ατόμων που τις απαρτίζουν ξεπερνά τους 260 και μεταξύ τους λειτουργεί ένα δίκτυο, μέσω του οποίου υποστηρίζει η μία την άλλη (<http://kixotes.blogspot.gr>).

2.1.2 Δίκτυα ανταλλαγής

Τα δίκτυα ανταλλαγής περιλαμβάνουν δραστηριότητες διαφόρων μορφών, όπως τράπεζες χρόνου, ανταλλαγές αντικειμένων, χαριστικά παζάρια, ανταλλαγή υπηρεσιών. Το κύριο χαρακτηριστικό των παραπάνω δράσεων είναι η απουσία του χρήματος ως ανταλλακτικού μέσου.

Η τράπεζα χρόνου είναι ένα δίκτυο ανταλλαγής υπηρεσιών που αντικαθιστά το νόμισμα με το χρόνο. Σε αυτή την περίπτωση, μια ώρα διδασκαλίας ισπανικών μπορεί να ισοδυναμεί με μια ώρα ξυλουργικών υπηρεσιών. Οι υπηρεσίες που προσφέρονται δεν απαιτούν πάντα μια εξειδικευμένη γνώση, με αποτέλεσμα να μπορεί να καλύπτεται από αυτές ο καθένας.

Όσοι δραστηριοποιούνται σε αυτό το πεδίο υποστηρίζουν πως οι σχέσεις μεταξύ των μελών βασίζονται στην αλληλεγγύη, στην εμπιστοσύνη και την ουσιαστική επικοινωνία, σε αντίθεση με την απασχόληση που αποτελεί το κέντρο της μισθωτής εργασίας. Ακόμη, τονίζουν τη δυνατότητα ανάπτυξης νέων δεξιοτήτων, την ανάπτυξη και αξιοποίηση τοπικών πόρων, τον περιορισμό της σπατάλης και την ανάπτυξη της οικολογικής συνείδησης (<http://koinoniki-oikonomia.blogspot.gr>).

Οι ανταλλαγές αντικειμένων και τα χαριστικά παζάρια βασίζονται στην αρχή της αλληλεγγύης και στην αξία του δώρου.

Το δώρο αποτελεί για τους υποστηρικτές της αλληλέγγυας οικονομίας ένα σημαντικό πολιτισμικό στοιχείο που βοηθάει στην αναζήτηση ενός δρόμου που οδηγεί εκτός της οικονομίας της αγοράς. Αυτό γιατί, σε πολλές περιπτώσεις, αντιστοιχεί σε οικονομικές και κοινωνικές σχέσεις που τις διέπει η αμοιβαιότητα και συγκροτούνται σε συμμετρική θεσμική διάταξη. Ο σκοπός είναι μέσω του δώρου να πάψει η ανταλλαγή να εννοείται σαν στενή οικονομική δοσοληψία. Ο **Marcel Mauss**, ανθρωπολόγος και κοινωνιολόγος του 20ου αιώνα, θεωρούσε αναγκαία την ανάκτηση της αμοιβαιότητας, η οποία ήταν η πιο σπουδαία ηθική αρχή στις αρχαϊκές κοινωνίες, ενώ δέχτηκε σοβαρά πλήγματα από την οικονομία της αγοράς. Ο **Cl. Levi-Strauss**, ανθρωπολόγος της ίδιας περιόδου, θεωρούσε ότι η αρχή της αμοιβαιότητας θα έπρεπε να ισχύει, πέρα από τις ανθρώπινες σχέσεις, και στις σχέσεις των ανθρώπων με τη φύση, κάτι που συνέβαινε και στους αρχαϊκούς λαούς (Γιώργος Λιερός, Υπαρκτός καινούριος κόσμος, σελ. 89-91).

Προσεγγίζοντας τα δίκτυα ανταλλαγής μέσα από παραδείγματα, έχουμε:

Στο Βανκούβερ του Καναδά, περίπου 44% των κατοίκων καλλιεργούν στις αυλές, τα μπαλκόνια τους, αλλά και στους 17 κήπους της πόλης. Στην Αργεντινή, στο Περού, στο Εκουαδόρ, στη Ζιμπάμπουε, στη Τζακάρτα της Ινδονησίας, στη Νέα Ορλεάνη, στο Πεκίνο, στο Ντιτρόιτ, στο Φράϊμπουργκ της Γερμανίας, στο Παρίσι και σε πολλά άλλα μέρη, η αστική καλλιέργεια είναι ένας διαδεδομένος τρόπος παραγωγής και κατανάλωσης. Ένα ακόμη παράδειγμα είναι και το κίνημα των *riqueteros* στην Αργεντινή, το οποίο οργανώθηκε την εποχή της οικονομικής κρίσης στην περιοχή. Αποτελούνταν από φτωχούς και άνεργους, οι οποίοι απέκλειαν δρόμους και σιδηροδρομικούς σταθμούς, διακόπτοντας έτσι τη διακίνηση των εμπορευμάτων. Οι *riqueteros* από τα επιδόματα της πρόνοιας και την προσωπική εργασία για τη δημιουργία εναλλακτικών δομών στις γειτονιές: μαγειρεία, αρτοποιεία, συλλογικές κουζίνες, εργαστήρια λαϊκής επιμόρφωσης, βιβλιοθήκες, φεστιβάλ, λαχανόκηπους και πολλά άλλα. Η ανταλλαγή αποτελούσε ένα μεγάλο κομμάτι στην καθημερινότητα. Συγκεκριμένα, το σύστημα της ανταλλαγής λειτουργούσε χωρίς χρήμα αλλά με τη χρήση ενός κουπονιού, του λεγόμενου *creditos*, ενός κοινωνικού νομίσματος-πίστωσης, το οποίο εξέδιδαν τα δίκτυα ανταλλαγής. Έτσι, αντάλλασαν φρέσκα λαχανικά με μαθήματα μουσικής, παπούτσια ή ρούχα με οικοδομικές εργασίες, κ.λπ.

Σήμερα, οι συμμετέχοντες στο ανταλλακτικό εμπόριο υπολογίζονται σε 2 εκατομμύρια και κατ' άλλους περίπου σε 3 εκατομμύρια.¹²

2.1.3 Αποανάπτυξη/ Τοπικοποίηση

Με μια πρώτη σκέψη, θα μπορούσε να ειπωθεί ότι αποανάπτυξη είναι το αντίθετο της ανάπτυξης, όμως το θέμα έχει μια πιο πολύπλοκη προσέγγιση και τελευταία αποτελεί μια ριζοσπαστική πρόταση των διάφορων κοινωνικών ρευμάτων. Οι υποστηρικτές της αποανάπτυξης την ορίζουν σαν την άρνηση της λεηλασίας της φύσης και της κοινωνικής εκμετάλλευσης, σαν την κριτική απέναντι στην κοινωνία του καταναλωτισμού, την κριτική στην κυριαρχία της οικονομίας και του καπιταλιστικού συστήματος, σαν μια οργανωμένη έξοδο από την καπιταλιστική οικονομία της ανάπτυξης.¹³

Η άποψη για τα όρια της οικονομικής ανάπτυξης πρωτοεμφανίστηκε στα μέσα του 20ου αιώνα από επιστήμονες και θεωρητικούς της εποχής, όπως ο **Polanyi**, ο **Boulding**, ο **William Kapp** και άλλοι. Το 1972, κυκλοφόρησε η διακήρυξη της λέσχης της Ρώμης (club of Rome) "**The limits to growth**", από μια ομάδα επιστημόνων, πολιτικών, οικονομολόγων, διπλωματών που υποστήριζε ότι η οικονομική ανάπτυξη κάποια στιγμή καθίσταται αρνητική, καθώς οι φυσικοί πόροι είναι περιορισμένοι, ειδικότερα το πετρέλαιο.¹⁴ Το βιβλίο είχε αντιμετωπιστεί εχθρικά από τους οικονομολόγους της εποχής, στη συνέχεια, όμως, προβληματίσε αρκετούς και έχει πουλήσει 12 εκατομμύρια αντίτυπα μεταφρασμένο σε πάνω από 30 γλώσσες. Αρκετές ιδέες αναπτύχθηκαν από την εποχή εκείνη και μετά, όπως ο νόμος της εντροπίας του **Nicholas Georgescu-Roegen** και τα "**steady-states economics**" του **Herman Daly**.¹⁵

Στις αρχές, όμως, του 21ου αιώνα, η αποανάπτυξη έγινε πλέον ένα κίνημα που εκφραζόταν από διάφορες ομάδες και αποτέλεσε το ερμηνευτικό πλαίσιο για ένα νέο κοινωνικό κίνημα, στο οποίο, σήμερα, συνυπάρχουν πολλά ρεύματα κριτικών ιδεών και πολιτικής δράσης. Το κίνημα αυτό έθεσε τις βάσεις για μια προσπάθεια επαναπολιτικοποίησης της συζήτησης σχετικά με τον αναγκαίο κοινωνικό-

1 2 <http://www.solidarity4all.gr/support-article> Ελένη Πορτάλιου
1 3 Fournier 2008, κεφάλαιο 4
1 4 Wikipedia
1 5 <http://www.lasttapes.gr/>

οικολογικό μετασχηματισμό. Επί της ουσίας, αποτελεί κριτική στην παρούσα ηγεμονία της ανάπτυξης. Η αποανάπτυξη, ως ερμηνευτικό πλαίσιο, διαγιγνώσκει ότι ποικίλα κοινωνικά φαινόμενα, όπως οι κοινωνικές και περιβαλλοντικές κρίσεις, σχετίζονται με την οικονομική ανάπτυξη. Οι υποστηρικτές της ανάπτυξης, για παράδειγμα, βλέπουν την οικονομική ανάπτυξη σαν τον καλύτερο δυνατό τρόπο για την αντιμετώπιση της παρούσας οικονομικής κρίσης, ενώ οι υποστηρικτές της αποανάπτυξης βλέπουν το οικονομικό σύστημα που βασίζεται στην ανάπτυξη (τροφοδοτούμενη από το χρέος), ως το βασικό πρόβλημα. Πέρα από αυτή τη σύντομη και επικεντρωμένη προσέγγιση της αποανάπτυξης, για τη γενική κατανόηση του όρου, θα παρουσιάσουμε τις θεωρητικές πηγές από τις οποίες οι υποστηρικτές της τροφοδοτούν τις ιδέες τους. Η αποανάπτυξη είναι πλούσια σε έννοιες και δεν ασπάζεται μόνο ένα φιλοσοφικό ρεύμα. Οι βασικές της αρχές προέρχονται από διάφορα ρεύματα οικολογικής και κοινωνικής σκέψης.

Οικολογία

Βασική αρχή της οικολογικής σκέψης αποτελεί η άποψη πως τα οικοσυστήματα έχουν εγγενή αξία και δεν αποτελούν μόνο αξιοποιήσιμους πόρους. Η σχέση με τη φύση δεν ακολουθεί την ιεραρχημένη δομή του καπιταλισμού, οι άνθρωποι και τα βιομηχανικά συστήματα δεν είναι το κέντρο και ο κυρίαρχος παράγοντας, αντίθετα, διατηρούν μια σχέση συμβίωσης. Σαν παράδειγμα χρησιμοποιούνται πολιτισμοί του παρελθόντος και ομάδες ιθαγενών. Αυτή η αντίληψη τονίζει τον ανταγωνισμό που υπάρχει ανάμεσα στα οικοσυστήματα και τα συστήματα βιομηχανικής παραγωγής και κατανάλωσης και ενισχύεται από πραγματικά γεγονότα. Υπάρχουν άλλωστε πολυάριθμες εκθέσεις, τα τελευταία χρόνια, σχετικά με την επιδεινούμενη κατάσταση του κλίματος της γης, που είναι αποτέλεσμα της αύξησης εκπομπών ρύπων, των αποβλήτων, της τσιμεντοποίησης από την επέκταση των βιομηχανικών δραστηριοτήτων. Σύμφωνα με την Αξιολόγηση του Οικοσυστήματος της Χιλιετίας (Millenium Ecosystem Assessment 2005), τα παγκόσμια συστήματα έχουν υποβαθμιστεί, η ερημοποίηση των εδαφών έχει επιδεινωθεί και ο ρυθμός εξαφάνισης ζώων και φυτών έχει αυξηθεί κατά τουλάχιστον 1000 % σε σχέση με τις αλλαγές που θα περιμέναμε σε «φυσιολογικές» συνθήκες. Έτσι, η πρόταση της αποανάπτυξης παρουσιάζεται ως λύση για την προστασία των οικοσυστημάτων και η αποσύνδεση των οικολογικών επιπτώσεων από την οικονομική ανάπτυξη αποτελεί πρόκληση για τους στόχους των υποστηρικτών της. Χαρακτηριστικό παράδειγμα για την κατανόηση της αποσύνδεσης αυτής είναι η περίπτωση του συντάγματος του Εκουαδόρ, το οποίο αναγνωρίζει το δικαίωμα της φύσης να υπάρξει.¹⁶

Κριτική στην ανάπτυξη – αντι-ωφελισμός

Ένας από τους πιο ένθερμους επικριτές της ανάπτυξης είναι **Serge Latouche**. Το συγγραφικό του έργο ασκεί έντονη κριτική τόσο στην ανάπτυξη όσο και στον ωφελισμό. Από τη δεκαετία του 1970 ως και του 1980, συναντάμε, επίσης, τους **Arturo Escobar, Gilbert Rist, Gustavo Estava** κ.α.

Το περιεχόμενο αυτής της κριτικής συμπυκνώνεται στην αντίθεση προς την ομογενοποίηση των πολιτισμών εξαιτίας της υιοθέτησης συγκεκριμένων τεχνολογιών και μοντέλων παραγωγής και κατανάλωσης από τον παγκόσμιο Βορρά. Ο Latouche υποστηρίζει πως το δυτικό μοντέλο ανάπτυξης είναι ένα διανοητικό κατασκευάσμα που υιοθετεί ο υπόλοιπος κόσμος. Η αποανάπτυξη θεωρεί τη βιώσιμη ανάπτυξη ένα οξύμωρο σχήμα και απαιτεί την αποσύνδεση από το κοινωνικό φαντασιακό το οποίο αντιπροσωπεύει.

Το συγκεκριμένο ρεύμα ασκεί κριτική και στη θεωρία του «οικονομικού ανθρώπου» (homo

1 6 <http://www.iliosporoi.net/images/pdf/11%20keimena%20gia%20tin%20APOANAPTYKSI.pdf> σ. 46

economicus) και στο να θεωρείται η μεγιστοποίηση της ωφελιμότητας ως η μέγιστη κινητήρια δύναμη της ανθρώπινης συμπεριφοράς. Αυτή η άποψη εκφράστηκε για πρώτη φορά από τον Marcel Mauss, το 1920, και αναπτύχθηκε εκτενέστερα τα τελευταία 30 χρόνια. Το κίνημα αυτό εναντιώνεται στην επιρροή των αγορών στις ανθρώπινες σχέσεις και την κοινωνία, στην κουλτούρα της «εμπορευματοποίησης των σχέσεων». Το νόημα που αποκτά η αποανάπτυξη από αυτή τη σκοπιά είναι η ενίσχυση των συμβιωτικών σχέσεων, της αλληλεγγύης και της αμοιβαιότητας. Αυτό απαιτεί αλλαγή στην δομή των αξιών, αλλαγή στον πολιτισμό που διαμορφώνει τις αξίες.¹⁷

Το πεδίο της κριτικής επεκτείνεται και στη λεγόμενη πράσινη ανάπτυξη, καθώς δεν έχει υπάρξει αναφορά για όρια σε μια τέτοιου είδους ανάπτυξη. Οι υποστηρικτές της αποανάπτυξης θεωρούν ότι πράγματι οι πράσινες τεχνολογίες είναι ευπρόσδεκτες και μειώνουν όντως την χρήση ενέργειας και υλικών πόρων, όμως η χρήση τους μέσα στον καπιταλισμό εξασφαλίζει ταυτόχρονα πτώση των τιμών, μέσω της αύξησης της αποδοτικότητας. Η πτώση των τιμών, συνδυαζόμενη με τον καταναλωτισμό, ενισχύουν την κατανάλωση ενέργειας, την ίδια στιγμή που σε απόλυτους αριθμούς η κατανάλωση ενέργειας και φυσικών πόρων είναι η μεγαλύτερη στην ιστορία. Άρα, η πράσινη ανάπτυξη από μόνη της δεν προσφέρει αποτελέσματα. Η πρόταση που παρουσιάζεται σαν απάντηση είναι η συγκρότηση κοινωνικών δομών και η επένδυση σε τεχνολογίες που δεν θα ρυπαίνουν εξαρχής.¹⁸

Ο Latouche, ακόμα, υποστηρίζει πως σε μακροοικονομικό επίπεδο θα πρέπει να επιχειρείται η απομάκρυνση από τη στοχοποίηση του ΑΕΠ ως μέτρου οικονομικής ευημερίας. Αυτή η άποψη βασίζεται στα εξής:

α) Το ΑΕΠ αποτελεί ένα μέτρο ανάμεσα σε παροχές και προϊόντα που αγοράστηκαν και πουλήθηκαν, χωρίς να συμπεριλαμβάνονται οι ενδιάμεσες συναλλαγές, ενώ ταυτόχρονα κάθε οικονομική συναλλαγή αυξάνει την ευημερία, εξ ορισμού.

β) Το ΑΕΠ δεν συμπεριλαμβάνει οτιδήποτε συμβαίνει έξω από τη σφαίρα της χρηματικής ανταλλαγής. Οι λειτουργίες που λαμβάνουν χώρα στον οικιακό και εθελοντικό τομέα αγνοούνται, όπως και η σημασία του περιβάλλοντος και των φυσικών του πόρων που μας συντηρούν, με αποτέλεσμα καταστάσεις καταστροφικές για την ευημερία, όπως η διάλυση του κοινωνικού ιστού και η καταστροφή του περιβάλλοντος, να μην φαίνονται στο ΑΕΠ.¹⁹

Σχέσεις- καθημερινότητα

Η σύγχρονη καθημερινότητα βασίζεται στις αρχές του να δουλεύεις περισσότερο, να κερδίζεις περισσότερο, να πουλάς περισσότερο και να αγοράζεις περισσότερο. Η κριτική απέναντι σε αυτή την στάση ζωής απαιτεί μια ριζική εσωτερική αλλαγή, αντίθετη στη συσσώρευση υλικών αγαθών και την επιδίωξη ανέλιξης στην κοινωνική ιεραρχία. Αναζητεί την ισότιμη σχέση ανθρώπων και φύσης.

Το κίνημα για την εθελούσια απλότητα βλέπει τη ζωή σαν απελευθερωτική και πιο ουσιαστική αντί για δεσμευτική και περιοριστική.

Βιο-οικονομικά

Ο πιο γνωστός οικονομολόγος-οικολόγος υπήρξε ο **Nicholas Georgescu Roagen**, ο οποίος και

1 7 <http://www.iliosporoi.net/images/pdf/11%20keimena%20gia%20tin%20APOANAPTYKSI.pdf>, σελ. 47
1 8 <http://www.lasttapes.gr/>
1 9 <http://www.oikologos.gr>

εισήγαγε τον όρο «βιο-οικονομικά. Οι περισσότεροι οικολόγοι-οικονομολόγοι είναι συνεχιστές του έργου του. Η συγκεκριμένη σχολή επικεντρώνει την ανάλυσή της στη σημασία της διαθεσιμότητας πόρων και της απορρόφησης ρύπων. Ο ίδιος ο Georgescu τόνιζε ότι η μείωση της διαθεσιμότητας ορυκτών καυσίμων και άλλων πρώτων υλών είναι μη αναστρέψιμη. Μια εξίσου σημαντική θέση είναι και αυτή του **Odum**, ο οποίος υπερασπίζεται τη θεωρία της κορύφωσης και της πτώσης, στις οποίες πάντα φτάνει η χρήση των φυσικών πόρων.

Ο Georgescu-Roegen πίστευε πως η οικονομία δεν μπορεί να αναπαρίσταται ως κλειστή κυκλική κίνηση. Η θεωρία του πρώτου υποστηρίζει πως η ανθρώπινη δραστηριότητα μετατρέπει ενέργεια και ύλες χαμηλής εντροπίας ή καλής ποιότητας σε απόβλητα και ρύπους. Επίσης, τα αποθέματα ορυκτών και άλλων φυσικών πόρων που βρίσκονται στον φλοιό της γης είναι περιορισμένα και η διαθεσιμότητά τους μειώνεται, ενώ η ανακύκλωσή τους σε υψηλής ποιότητας ύλη δεν είναι εφικτή. Η ανακύκλωση γίνεται σε περιορισμένο βαθμό επειδή η ολοκληρωμένη είναι εξαιρετικά χρονοβόρα. Μέχρι το 1960, καταναλώναμε το 70% των πόρων του πλανήτη, το 1980 το 100%, το 1999 φθάσαμε στο 120%, το 2008 στο 130% και με τους ρυθμούς που είχαμε μέχρι το 2008- λόγω κρίσης έχουμε κάποια μείωση στο μεταξύ- η πρόβλεψη ήταν ότι το 2030 θα φτάσουμε στο 200% (θα χρειαζόμαστε δηλαδή δύο πλανήτες σαν τη Γη).

Το συμπέρασμα στο οποίο καταλήγει είναι πως το κόστος οποιασδήποτε βιολογικής ή οικονομικής δραστηριότητας είναι σπουδαιότερο από το προϊόν. Ταυτόχρονα, η αλόγιστη σπατάλη πόρων οδηγεί την ανθρωπότητα στη βαρβαρότητα και την καταστροφή, όσο και αν ο επιστημονισμός παρουσιάζει αισιόδοξες λύσεις. Ο λόγος των αποθεμάτων σε χαμηλή εντροπία (S) και η μέση ανάλωσή της (r) μας δίνει τον αριθμό ετών που απομένουν στην ανθρωπότητα, από τη σχέση αυτή προκύπτει και η αντίφαση που υπάρχει μεταξύ οικονομικού και οικολογικού χρόνου.²⁰

Τα τελευταία χρόνια οι οικολόγοι-οικονομολόγοι δίνουν έμφαση στην άποψη του **Frederick Soddy** (1926), ο οποίος πίστευε πως το χρηματοπιστωτικό σύστημα συγχέει την επέκταση της πίστωσης με τη δημιουργία αληθινού πλούτου, ενώ η πραγματική οικονομία των πρώτων υλών δεν μπορεί να αναπτυχθεί με το επιτόκιο που είναι αναγκαίο για την αποπληρωμή των χρεών. Επομένως, η αύξηση των ιδιωτικών και των δημοσίων χρεών είναι η τέλεια συνταγή για οικονομικές κρίσεις. Όλα τα παραπάνω προτείνονται με την προϋπόθεση μιας ισότιμης ανακατανομής των φυσικών πόρων, των κοινωνικών και οικονομικών αγαθών.

Η άποψη των υποστηρικτών της αποανάπτυξης σε σχέση με τους περιορισμούς που προκύπτουν από εξωτερικούς παράγοντες έρχεται σε αντιδιαστολή με την μαλθουσιανή αντίληψη για την αύξηση του πληθυσμού και το πως αυτή επηρεάζει τον περιορισμό των πόρων. Τα όρια τα οποία επικαλείται η αποανάπτυξη εκφράζουν την αρχέγονη ανάγκη για αυτοπεριορισμό, το αντίθετο της ύβρεως. Ο οικογεωργός και πρώην μαθηματικός, **Γιώργος Κολέμπας**, υποστηρίζει πως το κεντρικό ζήτημα δεν είναι να προσδιορίσουμε τεχνικά τα όρια, π.χ. τις ποσότητες διοξειδίου του άνθρακα που ενδέχεται να έχουν ένα εύρος επιπτώσεων στον πλανήτη, μα να αυτοπεριοριστούμε ώστε να δημιουργήσουμε μια κοινωνία ισότητας και ευημερίας που θα ζει καλά με λίγα, αντί για μια κοινωνία πλούσιων και φτωχών γκέτο. Αν κάποιος κοιτάξει προσεκτικότερα το οικολογικό κίνημα, όπως κάνει ο **Latour** (1998), οι οικολόγοι, μέσα από την εσφαλμένη γλώσσα της παρθένας φύσης και των εξωτερικών ορίων, στην πραγματικότητα εκφράζουν το τί κόσμο θέλουν, έναν κόσμο όπου τα δάση είναι απλά δάση και όχι ανεκμετάλλευτες εκτάσεις για μεταλλευτικές δραστηριότητες. Συνεπώς, ο περιορισμός των εκπομπών του διοξειδίου του άνθρακα ή η προστασία ενός δάσους είναι πολιτική επιλογή, είναι έκφραση του διαφορετικού κόσμου. Την άποψη αυτή υποστηρίζει και ο **Marti- nez-Alier**, καθηγητής Οικονομικών στο Αυτόνομο Πανεπιστήμιο της Βαρκελώνης, λέγοντας πως οι

υποστηρικτές της αποανάπτυξης δεν εμπνέονται από τον Μάλθους. Ο αυτοπεριορισμός, του πληθυσμού ή της κατανάλωσης, δεν είναι αναγκαία αντιδραστικός, αντίθετα μπορεί να γίνει μέρος του αγώνα για έναν δικαιότερο κόσμο. Με άλλα λόγια, τα όρια μπορεί να είναι απελευθερωτικά.²¹

Η ιστορία της αποανάπτυξης στην Ευρώπη τα τελευταία χρόνια.

Γαλλία

Οι τρεις βασικές χώρες στις οποίες παρουσιάστηκε και καθιερώθηκε η αποανάπτυξη είναι η Γαλλία, η Ιταλία και η Ισπανία. Ο όρος *décroissance* επινοήθηκε στη Γαλλία, ως κοινωνικό κίνημα ξεκίνησε στη Λυών στον απόηχο διαδηλώσεων για πόλεις χωρίς αυτοκίνητα, γευμάτων στους δρόμους, συνεταιρισμών τροφίμων και δράσεων αντι-διαφήμισης. Το 2004, η αποανάπτυξη έγινε γνωστή σε έναν μεγαλύτερο αριθμό ανθρώπων με τη δημιουργία του περιοδικού για την αποανάπτυξη “La Décroissance”, το οποίο σήμερα πουλάει περίπου 30.000 αντίτυπα. Οι συζητήσεις στη Γαλλία οδήγησαν σε πολυάριθμες εκδόσεις συμπεριλαμβανομένου του περιοδικού *Entropia* (που ιδρύθηκε το 2006). Ο Serge Latouche αποτελεί τον πιο γνωστό συγγραφέα που γράφει για την αποανάπτυξη, όχι μόνο στη Γαλλία αλλά και διεθνώς. Η δημόσια συζήτηση για την αποανάπτυξη έχει αγγίξει πλέον ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού στη χώρα.

Ιταλία

Το Ιταλικό δίκτυο για την αποανάπτυξη ιδρύθηκε το 2004 από μια ομάδα ακτιβιστών και θεωρητικών που είχαν ερείσματα στην αλληλέγγυα οικονομία, την κριτική κατά της ανάπτυξης, τον αντι-ωφελιμισμό και τα βιο-οικονομικά. Σεμινάρια, συνέδρια και καλοκαιρινά σχολεία διοργανώνονται τακτικά, τα οποία παρακολουθούν εκατοντάδες άνθρωποι. Πάνω από χίλιοι άνθρωποι πήραν μέρος στο τρίτο διεθνές συνέδριο για την αποανάπτυξη στην Βενετία, το 2012.²²

Ισπανία

Το κίνημα της αποανάπτυξης ξεκίνησε στην Καταλονία και την πρωτεύουσα της, τη Βαρκελώνη, το 2005, με ακτιβιστές που αναφερόντουσαν στην ενεργειακή κρίση και τις ενδεχόμενες εναλλακτικές λύσεις. Η αποανάπτυξη στην Ισπανία υποστηρίζεται συχνά από ομάδες που δουλεύουν συγκεκριμένα θέματα π.χ. Νερό, ενέργεια, υποδομές, αγρο-οικολογία και άλλα. Ο Carlos Taibo, που ζει στη Μαδρίτη είναι ο πιο γνωστός συγγραφέας στο θέμα της αποανάπτυξης της Ισπανίας. Το κίνημα της αποανάπτυξης υποστηρίζεται επίσημα από το δίκτυο περιβαλλοντικών οργανώσεων και από το συνδικάτο CGT. Το κίνημα έχει επίσης διεισδύσει στην ακαδημαϊκή κοινότητα της Καταλονίας ιδιαίτερα σε μια ομάδα ερευνητών του Ινστιτούτου Περιβαλλοντικών Επιστημών και Τεχνολογίας του Αυτόνομου Πανεπιστημίου της Βαρκελώνης.²³

Αποανάπτυξη στην Ελλάδα

Η συζήτηση για την αποανάπτυξη και την τοπικοποίηση στην Ελλάδα ξεκίνησε πριν από περίπου 20 χρόνια, μέσα από μια πρακτική εφαρμογή. Τον τελευταίο καιρό, λόγω της οικονομικής-

2 1 <http://www.topikopoiisi.com/1/post/2013/09/0025.html>

2 2 <http://www.iliosporoi.net/images/pdf/11%20keimena%20gia%20tin%20APOANAPTYKSI.pdf>

2 3 <http://www.iliosporoi.net/images/pdf/11%20keimena%20gia%20tin%20APOANAPTYKSI.pdf>

οικολογικής κρίσης, οι συζητήσεις όλο και αυξάνουν.

Μέσα σε αυτήν τη συνθήκη, συναντάμε και την έκδοση του βιβλίου του Γεωργίου Κολέμπα «Τοπικοποίηση», στο οποίο ο συγγραφέας παρουσιάζει τις θέσεις του για το ζήτημα, μέσα από την προσωπική του δράση. Ο Κολέμπας υποστηρίζει πως ο όρος είναι ένα παιχνίδι διαλεκτικής σχέσης με τον όρο παγκοσμιοποίηση. Η τοπικοποίηση, λοιπόν, είναι μια στρατηγική που απαντάει στην «υπαρκτή» παγκοσμιοποίηση και στις οικονομικές και οικολογικές κρίσεις που γέννησε και γεννά. Στόχος είναι η ενίσχυση της αυτόνομης κοινότητας, η επανατοπικοποίηση, η ισοκατανομή των φυσικών πόρων, αλλά και η ρήξη με το κεντρικό κράτος και τον εταιρικό τρόπο παραγωγής και διανομής. Η αυτονομία της κοινότητας που χαρακτηρίζει την τοπικοποίηση διαχωρίζεται από την έννοια του τοπικισμού καθώς προτάσσει την παγκόσμια κοινότητα των κοινοτήτων και όχι την δημιουργία τοπικών νησίδων.

Το πρόταγμα της τοπικοποίησης δεν αναφέρεται μόνο σε μια διαφορετική και πιο ισορροπημένη σχέση με τη φύση αλλά προτείνει έναν διαφορετικό τρόπο οργάνωσης ατομικών αναγκών και κοινωνικής συμβίωσης. Η αποκέντρωση, η οικολογική κοινωνία της ισοκατανομής και της εγγύτητας, θα οδηγήσει τους ανθρώπους και τις κοινότητές τους να επαναπροσδιορίσουν τις ανάγκες τους, να ελέγξουν τη ζωή, τον χρόνο τους (εργασιακό-ελεύθερο) και την οικονομία. Η ισορροπία του οικο-περιβάλλοντος αποτελεί παράγοντα ασφάλειας για το μέλλον. Στο επίπεδο των θεσμών, προτάσεις όπως το βασικό εισόδημα ή η ελάττωση των ωρών εργασίας, στοχεύουν στην απελευθέρωσή μας από τη μισθωτή εργασία. Όσον αφορά στην καθημερινότητα, μη-καπιταλιστικές οικονομικές πρακτικές κοινωνικής ή αλληλέγγυας οικονομίας, οι «ουτοπίες του τώρα» (Carlson and Manning 2010), αποτελούν μορφές αυτοοργάνωσης, οι οποίες βασίζονται στη συλλογική ιδιοκτησία, δεν απαιτούν μισθωτή εργασία και παράγουν αξίες χρήσης και όχι ανταλλαγής (Conill et al. 2012, Gibson-Graham 2006). Η αλληλέγγυα οικονομία είναι από τη φύση της «αποαναπτυξιακή» και οικολογική αφού δεν βασίζεται στη λογική της συσσώρευσης και αδυνατεί να προσφέρει αυξανόμενα χρηματικά εισοδήματα. Μπορεί να προσφέρει μόνο αξίες χρήσης σε μικρή και οικολογική κλίμακα. Είναι μια οικονομία σύνδεσης και δημιουργίας «από κοινού». Ένας ακόμη στόχος είναι η απόρριψη του ανταγωνισμού με σκοπό την ανάπτυξη, δίνοντας έμφαση στη συνεργασία και την αλληλεγγύη, με σκοπό την ισοκατανομή της εξουσίας και την απεξάρτηση από τις αγορές και το χρήμα. Έμφαση δίνεται στη στροφή σε τομείς, όπως ο οικοτουρισμός, η ηλεκτροκίνηση, η εξοικονόμηση ενέργειας, οι αποκεντρωμένες ΑΠΕ, η ενεργειακή αυτονομία δήμων με δημοτικοποίηση μονάδων παραγωγής και δικτύου διανομής ενέργειας, καθώς και σε τοπικά βιομηχανικά οικοσυστήματα (απόβλητα μονάδων, επεξεργάσιμη ύλη για άλλες), στην επανασύσταση της κλωστοϋφαντουργίας-βιομηχανίας ζάχαρης κ.λπ, την εσωτερική μετανάστευση με συλλογικές μετεγκαταστάσεις άνεργων νέων των πόλεων στην περιφέρεια σε χώρους αυτοπαραγωγής και αυτοδιαχείρισης, τις οικο-κοινότητες με τη μορφή διευρυμένων οικογενειών όχι γενετικής αλλά ιδεολογικής συγγένειας, κύτταρα των μελλοντικών χωρικών κοινοτήτων-δήμων, σε ομάδες παραγωγών, συνεταιριστικές-συνεργατικές δομές παραγωγών-καναλωτών για απευθείας διακίνηση χωρίς μεσάζοντες, συνεταιριστικά-συνεργατικά μικρά μαγαζιά, δίκτυα διανομής και ανταλλαγής προϊόντων-υπηρεσιών με τοπικά νομίσματα.²⁴

ΜΕΡΟΣ Γ

3. ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΣΕ ΠΕΡΙΟΔΟΥΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΥΦΕΣΗΣ

3.1 Μονάδες και απασχόληση στην Ευρώπη

Στον ευρωπαϊκό χώρο, από τον 19ο αιώνα, είχαμε την εμφάνιση των πρώτων συνεταιριστικών ενώσεων. Ειδικότερα, στη δυτική και βόρεια Ευρώπη, οι συγκεκριμένες δραστηριότητες αντικατέστησαν σε ένα μεγάλο κομμάτι το κοινωνικό κράτος. Συγκεκριμένα, το 1985, με σχετικό νόμο δινόταν εφάπαξ το επίδομα ανεργίας (κατά μέσω όρο 8.000 με 10.000 ευρώ), με την προϋπόθεση να ότι αυτό θα χρησιμοποιούνταν ως κεφάλαιο σε έναν συνεταιρισμό εργαζομένων. Παρόλ'αυτά, η πορεία αυτών των δομών άρχισε να έχει καθοδικούς ρυθμούς, από την στιγμή ένταξης της χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση.¹ Πλέον, η ανάληψη πρωτοβουλίας και επιχειρηματικότητας σε αυτήν την κατεύθυνση θεωρείται σημαντικό μέσο για την προώθηση της κοινωνικής ενσωμάτωσης των διάφορων ευπαθών ομάδων.⁶ Σημαντική, όμως, ήταν και η μεγάλη εμφάνιση μονάδων στην Ιταλία και Ισπανία την δεκαετία του 70. Η λειτουργία των επιχειρήσεων παρουσιάζεται με τις εξής μορφές:

- α) Συνεταιρισμοί εργαζομένων (cooperative)
- β) Ανώνυμες εταιρίες εργαζομένων (societad anonima laboral, sal)
- γ) Εταιρίες εργαζομένων περιορισμένης ευθύνης (sll)

Στις ανώνυμες εταιρίες, το διοικητικό συμβούλιο δεν εκλέγεται από τους εργαζομένους, αλλά από τους μετόχους, κανείς όμως από αυτούς δεν μπορεί να κατέχει παραπάνω από το 1/3 των μετοχών και η πλειοψηφία θα πρέπει να παραμένει στα χέρια των εργαζομένων.

Στην ΕΕ, υπήρχαν το 2005, περισσότεροι από 240.000 οικονομικά ενεργοί συνεταιρισμοί. Πρόκειται για συνεταιρισμούς που έχουν κατοχυρώσει τη θέση τους σε κάθε κλάδο της οικονομίας και έχουν ιδιαίτερη παρουσία στη γεωργία, τη χρηματοπιστωτική μεσιτεία, το λιανεμπόριο και τη στέγαση, και ως εργατικοί συνεταιρισμοί στο βιομηχανικό και τον κατασκευαστικό κλάδο, καθώς και στον κλάδο των υπηρεσιών. Οι συνεταιρισμοί αυτοί απασχολούν άμεσα 3,7 εκατ. εργαζόμενους και διαθέτουν 143 εκατ. μέλη²

Στην Ισπανία, μέχρι και το 2007, λειτουργούσαν 25.667 «συνεταιρισμοί εργαζομένων», 2.484 «ανώνυμες εταιρίες εργαζομένων» και 17.666 «εταιρείες περιορισμένης ευθύνης εργαζομένων».

Σε πρόσφατες μελέτες του 2012, η κοινωνική οικονομία στην Ευρώπη αντιπροσωπεύει το 10% των επιχειρήσεων, το 5,9% της συνολικής απασχόλησης και το 6,7% της μισθωτής απασχόλησης, με περίπου 11 εκατομμύρια εργαζομένους. Ακόμη, στον τομέα της ενέργειας, υπάρχουν περίπου 2 εκατομμύρια παραγωγοί ενέργειας από Ανανεώσιμες Πηγές στη Γερμανία (μικροί παραγωγοί, κατοικίες, συνεταιρισμοί, συμμετοχικές εταιρίες).³

Η SOCIAL ECONOMY EUROPE είναι ο οργανισμός που αντιπροσωπεύει την Κοινωνική Οικονομία σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Δημιουργήθηκε τον Νοέμβριο του 2000 με την ονομασία CEP-CMAF. Τα μέλη της αντιπροσωπεύουν τις 4 οικογένειες της κοινωνικής οικονομίας σε ευρωπαϊκό

1 A Better Future: Results of the network for better future of social economy. www.socialeconomy.pl
2 <http://www.eesc.europa.eu/resources/docs/eesc-2007-11-el.pdf>
3 <http://koinoniki--oikonomia.blogspot.gr>

επίπεδο:

- Cooperatives Europe για τους συνεταιρισμούς,
- AIM (Διεθνής Ένωση Αλληλοβοηθητικών/Αυτοδιαχειριζόμενων Ταμείων Υγείας) για τα αλληλασφαλιστικά ταμεία,
- AMICE (Ένωση Αλληλοβοηθητικών Συνεταιρισμών Ασφαλιστών και Ασφάλισης στην Ευρώπη) για τα αλληλασφαλιστικά ταμεία,
- CEDAG (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Εθελοντικών Οργανισμών) για τις ενώσεις,
- European Foundation Centre (Ευρωπαϊκό Κέντρο Ιδρυμάτων) για τα ιδρύματα,

2 εθνικά μέλη:

- το CEPES (Ισπανική Συνομοσπονδία Επιχειρήσεων Κοινωνικής Οικονομίας) για την Ισπανία,
- το CEGES (Γαλλικό Συμβούλιο Επιχειρήσεων, Υπαλλήλων και Ενώσεων Κοινωνικής Οικονομίας) για τη Γαλλία,

και 3 μέλη-δίκτυα:

- το REVES (Ευρωπαϊκά Δίκτυα Πόλεων και Περιφερειακών Περιοχών για την Κοινωνική Οικονομία) που συνδέει τις τοπικές αρχές με τις επιχειρήσεις της κοινωνικής οικονομίας,
 - το ENSIE (Ευρωπαϊκή Ομοσπονδία Κοινωνικών Υπαλλήλων) που αντιπροσωπεύει τις επιχειρήσεις ένταξης,
 - το FEDES που αντιπροσωπεύει τους εργοδότες της κοινωνικής οικονομίας.⁴

Παραδείγματα:

Τα τελευταία χρόνια άρχισαν να επανεμφανίζονται οι αλληλασφαλιστικές εταιρείες σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες, συμπληρωματικά στον δημόσιο τομέα, όπου αυτός έχει κενά. Στη Ρουμανία, σύμφωνα με τα αρχεία της εθνικής στατιστικής υπηρεσίας, το 2010 καταγράφηκαν 887 αλληλασφαλιστικοί οργανισμοί με 17.268 εργαζόμενους. Μια ματιά στα δεδομένα αποκαλύπτει τη μεγάλη απήχηση των αλληλασφαλιστικών οργανισμών στους Ρουμάνους πολίτες: CARS και CARP συγκεντρώνουν αθροιστικά πάνω από 5 εκατομμύρια μέλη.⁵

Ενώσεις

Οι ενώσεις θεωρούνται από κάποιους ως η πιο παλιά μορφή κοινωνικής οικονομίας στην Ευρώπη, αποτελούν μια ομάδα ανθρώπων που συμπράττουν για κάποιο συγκεκριμένο σκοπό (πολιτιστικής, ψυχαγωγικής, κοινωνικής ή οικονομικής φύσης) και δημιουργούν μια μόνιμη οργάνωση για την επίτευξή του. Οι ενώσεις, ανάλογα με το πλαίσιο της κάθε χώρας, ονομάζονται ενώσεις, μη κερδοσκοπικοί οργανισμοί, μη κυβερνητικές οργανώσεις, εθελοντικές οργανώσεις και άλλα. Ένα τέτοιο παράδειγμα αποτελεί η ένωση EKON στην Πολωνία. Η EKON Association ιδρύθηκε το 2003, με σκοπό να βοηθήσει ανθρώπους που βίωναν κοινωνικό αποκλεισμό και ειδικότερα ανθρώπους με προβλήματα ψυχικής υγείας. Η EKON ωφελήθηκε από μια τροποποίηση του νόμου για την επαγγελματική και κοινωνική επανένταξη, η οποία έδινε σε επιχειρήσεις το δικαίωμα να λαμβάνουν επιδοτήσεις για την απασχόληση και την αμοιβή ατόμων με ειδικές ικανότητες. Η επιχείρηση δραστηριοποιείται κυρίως στη συσκευασία, τη διαχείριση απορριμμάτων, την απασχόληση εργατικού

4 http://tremopoulos.eu/files/books/Social_Economy.pdf

5 ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=10027&langId=el οδηγός για την κοινωνική Ευρώπη, τεύχος 4, σελ. 24

δυναμικού και την τοποθέτηση εργαζομένων, την ψυχολογική και επαγγελματική περίθαλψη και τις υπηρεσίες κατάρτισης και εκπαίδευσης.

Το πρόγραμμα επιδοτήθηκε από το ταμείο προστασίας του περιβάλλοντος και διαχείρισης των υδάτων στη Βαρσοβία. Το πρόγραμμα ξεκίνησε απασχολώντας 56 άτομα με ειδικές ικανότητες, και ο αριθμός αυτός αυξήθηκε με την πάροδο των ετών. Το 2008, απασχολούνταν 879 άτομα, από τα οποία 469 με νοητική διαφοροποίηση.

Η ΕΚΟΝ αναλαμβάνει την αποκομιδή των απορριμμάτων από πολλά συγκροτήματα κατοικιών και δήμους, καθώς και πάνω από 31% των απορριμμάτων των υλικών συσκευασίας που ανακυκλώνονται στη Βαρσοβία.⁶

Ιδρύματα

Τα ιδρύματα έχουν νομικό χαρακτήρα και η δράση τους εμπεριέχει το όφελος μιας συγκεκριμένης ομάδας ανθρώπων ή μιας ευρύτερης κοινότητας. Η οικονομική τους συντήρηση βασίζεται στη χρησιμοποίηση κληροδοτημάτων ή συστηματικών εκστρατειών για τη συγκέντρωση κεφαλαίων. Στα ιδρύματα, η δράση και το περιεχόμενο ορίζεται στο μεγαλύτερο μέρος από τη διαθήκη του κληροδότη, συνήθως περιλαμβάνει πρόωση κοινωνικών, θρησκευτικών, εκπαιδευτικών και άλλων δραστηριοτήτων. Τα τελευταία χρόνια τα ιδρύματα μετατρέπονται σε στρατηγικούς επενδυτές φιλανθρωπικού χαρακτήρα.⁷

6 ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=10027&langId=el οδηγός για την κοινωνική Ευρώπη, τεύχος 4 , σελ.25

7 ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=10027&langId=el οδηγός για την κοινωνική Ευρώπη, τεύχος 4 ,σελ.26

3.2 Συνεταιριστικές επιχειρήσεις- απασχόληση σε παγκόσμιο επίπεδο

Στατιστικές πληροφορίες που αφορούν συνεταιρισμούς σε παγκόσμιο επίπεδο:

Οι συνεταιρισμοί παγκοσμίως αριθμούν πάνω από 800 εκατομμύρια μέλη. Σύμφωνα με εκτιμήσεις των Ηνωμένων Εθνών για το 1994, το βιοτικό επίπεδο περίπου 3 δισεκατομμυρίων ανθρώπων ή του μισού πληθυσμού του πλανήτη βελτιώθηκε μέσω των συνεταιριστικών επιχειρήσεων.

ΑΡΓΕΝΤΙΝΗ	υπάρχουν πάνω από 11.357 συνεταιριστικές επιχειρήσεις με 9,1 εκατομμύρια μέλη
ΒΕΛΓΙΟ	υπήρχαν 29.933 συνεταιριστικές επιχειρήσεις το 2001
ΚΑΝΑΔΑΣ	4 στους 10 Καναδούς είναι μέλη τουλάχιστον μία συνεταιριστικής επιχείρησης. Στο Κεμπέκ, περίπου το 70% του πληθυσμού είναι μέλη συνεταιρισμών, ενώ στο Σασκάτσουν το 56%.
ΚΙΝΑ	πάνω από 180 εκατομμύρια άνθρωποι είναι μέλη των συνεταιρισμών.
ΜΕΓΑΛΗ ΒΡΕΤΑΝΙΑ	πάνω από 9,8 εκατομμύρια άνθρωποι είναι μέλη των συνεταιρισμών.
ΒΡΑΖΙΛΙΑ	πάνω από 5,6 εκατομμύρια άνθρωποι είναι μέλη των συνεταιρισμών.
ΝΟΡΒΗΓΙΑ	1 στους 3 ανθρώπους είναι μέλος των συνεταιρισμών.
ΚΟΛΟΜΒΙΑ	πάνω από 8 εκατομμύρια άνθρωποι είναι μέλη των συνεταιρισμών.
ΚΟΣΤΑ ΡΙΚΑ	πάνω από το 10% του πληθυσμού είναι μέλη των συνεταιρισμών.
ΦΙΛΑΝΔΙΑ	στο S-Group έχουν την ιδιότητα του μέλους 1.468.572 άτομα που αντιπροσωπεύουν το 62% των νοικοκυριών της Φινλανδίας.
ΓΕΡΜΑΝΙΑ	20 εκατομμύρια άτομα είναι μέλη των συνεταιρισμών (1 στους 4)
ΙΝΔΟΝΗΣΙΑ	το 27,5% των οικογενειών που εκπροσωπούν περίπου 80 εκατομμύρια άτομα είναι μέλη των συνεταιρισμών
ΙΑΠΩΝΙΑ	1 στις 3 οικογένειες είναι μέλος ενός συνεταιρισμού
ΚΕΝΥΑ	1 στους 5 είναι μέλος ενός συνεταιρισμού ή 5,9 εκατομμύρια άμεσα και 20 εκατομμύρια έμμεσα αντλούν τα προς το ζην από το Συνεταιριστικό Κίνημα
ΙΝΔΙΑ	πάνω από 236 εκατομμύρια άνθρωποι είναι μέλη ενός συνεταιρισμού
ΜΑΛΑΙΣΙΑ	5,9 εκατομμύρια άνθρωποι ή το 24% του συνολικού πληθυσμού είναι μέλη των συνεταιρισμών
ΝΕΑ ΖΗΛΑΝΔΙΑ	το 40% του ενήλικου πληθυσμού είναι μέλη των συνεταιρισμών αλληλασφάλισης
ΣΙΓΚΑΠΟΥΡΗ	το 50% του πληθυσμού (1,6 εκατομμύρια άνθρωποι) είναι μέλη ενός συνεταιρισμού

Οι θέσεις εργασίας που δημιούργησαν και συντηρούν οι συνεταιρισμοί:

Οι συνεταιρισμοί παρέχουν πάνω από 100 εκατομμύρια θέσεις εργασίας σε όλο τον κόσμο, 20% περισσότερες από αυτές των πολυεθνικών επιχειρήσεων.

- Στον Καναδά, οι συνεταιρισμοί και οι πιστωτικές ενώσεις απασχολούν πάνω από 155.000 άτομα. Η Desjardins (αποταμιευτικός και πιστωτικός συνεταιρισμός) είναι ο μεγαλύτερος εργοδότης στην επαρχία του Κεμπέκ.

- Στην Κολομβία, το συνεταιριστικό κίνημα διαθέτει 379.000 θέσεις εργασίας ή παρέχει το 23% των θέσεων εργασίας στον τομέα της υγείας, το 18% των θέσεων εργασίας στον τομέα των μεταφορών, το 13% των εργαζόμενων στο βιομηχανικό τομέα, το 11% στον χρηματοπιστωτικό τομέα και το 9% στον γεωργικό τομέα.

ΧΩΡΕΣ	ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ	ΘΕΣΕΙΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ
Γαλλία	21.000	4.000.000
Γερμανία	8.106	440.000
Ιταλία	70.400	1.000.000
Ινδονησία		288.589
Κένυα		250.000

Οι πληροφορίες που παρέχονται εδώ έχουν συγκεντρωθεί από διάφορες πηγές, συμπεριλαμβανομένου του στατιστικού ερωτηματολογίου της ICA, πληροφορίες που δημοσιεύονται από τις συνεταιριστικές οργανώσεις, παρουσιάσεις που έγιναν από συνεταιρισμούς και των στατιστικών υπηρεσιών των κυβερνήσεων.

Η ποσοστιαία κατανομή των συνεταιρισμών κατά είδος εργασίας, εκφραζόμενη ως ποσοστό των μελών της κάθε κατηγορίας, ανάλογα με την γεωγραφική περιοχή είναι:

ΑΣΙΑ⁸

ΕΙΔΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ	ΠΟΣΟΣΤΑ
ΓΕΩΡΓΙΚΟΙ	75%
ΑΛΙΕΥΤΙΚΟΙ	92%
ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΙ	71%
ΠΙΣΤΩΤΙΚΟΙ	54%

ΑΜΕΡΙΚΗ

ΕΙΔΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ	ΠΟΣΟΣΤΑ
ΓΕΩΡΓΙΚΟΙ	4%
ΑΛΙΕΥΤΙΚΟΙ	1%
ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΙ	3%
ΠΙΣΤΩΤΙΚΟΙ	31%
ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΙΚΟΙ	4%
ΟΙΚΟΔΟΜΙΚΟΙ	3%

ΑΦΡΙΚΗ

ΓΕΩΡΓΙΚΟΙ	10%
ΑΛΙΕΥΤΙΚΟΙ	4%
ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΙ	2%
ΠΙΣΤΩΤΙΚΟΙ	2%

8 Η Αυστραλία και οι χώρες Ειρηνικού ενσωματώνονται στην Ασία.

ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΙΚΟΙ	5%
ΟΙΚΟΔΟΜΙΚΟΙ	6%

ΕΥΡΩΠΗ

ΓΕΩΡΓΙΚΟΙ	11%
ΑΛΙΕΥΤΙΚΟΙ	3%
ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΙ	24%
ΠΙΣΤΩΤΙΚΟΙ	13%
ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΙΚΟΙ	66%
ΟΙΚΟΔΟΜΙΚΟΙ	71%

ΜΕΡΟΣ Δ

4. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΣΤΟΝ ΕΛΛΑΔΙΚΟ ΧΩΡΟ

4.1 Κολεκτίβες εργασίας

Παράδειγμα:

Η κολεκτίβα εργασίας «Στην Πρίζα» λειτουργεί από το καλοκαίρι του 2012, με τη νομική μορφή της κοινωνικής συνεταιριστικής επιχείρησης. Στο εγχείρημα αυτό συμμετέχουν επτά άτομα από τα οποία τέσσερα αποτελούν τον βασικό κορμό και έχουν σταθερή εργασία, ενώ οι άλλοι τρεις προσφέρουν τις υπηρεσίες τους για την προώθηση των σκοπών της συνεργατικής κολεκτίβας. Οι σκοποί της κολεκτίβας είναι μέσα από την εργασία των μελών να προωθείται το ελεύθερο λογισμικό και η ανακύκλωση, καθώς και η επαναχρησιμοποίηση των ηλεκτρονικών. Στο χώρο, υπάρχει μονάδα με κάδους ανακύκλωσης για μέρη ηλεκτρονικών υπολογιστών, μπαταρίες, λάμπες και άλλα συναφή. Για την προώθηση του ελεύθερου λογισμικού, η κολεκτίβα διοργανώνει κατά καιρούς σεμινάρια εκμάθησης προγραμμάτων ελεύθερου λογισμικού, καθώς και παρέχει εκπτώσεις σε υπηρεσίες που αφορούν το ελεύθερο λογισμικό, όπως για παράδειγμα εγκατάσταση Linux αντί κάποιου άλλου λειτουργικού συστήματος κλειστού κώδικα.

Ακολουθούν οικονομικά στοιχεία της κολεκτίβας που αποτελούν προϊόν έρευνας κατόπιν συνεννόησης με μέλη της:

Το ποσό της συνεταιριστικής μερίδας αποφασίστηκε μετά από συμφωνία και ομοφωνία όλων των μελών, όμως σε περίπτωση αποχώρησης μέλους το ποσό δεν επιστρέφεται αλλά παραμένει στην διάθεση της κολεκτίβας. Τον πρώτο χρόνο καλύφθηκαν οι μισθοί, τα έξοδα και η μερίδα που προσκόμισε το κάθε μέλος. Κατά το δεύτερο έτος η κατάσταση παρέμεινε σταθερή και, παρόλο που δεν υπάρχει κέρδος, τα μέλη θεωρούν ότι μένουν ικανοποιημένα από αυτήν την απόδοση, καθώς εξασφαλίζουν την εργασία τους και καλύπτουν τη μισθοδοσία και την ασφάλιση.

Τα κυριότερα οικονομικά προβλήματα που προκύπτουν προέρχονται από το υψηλό κόστος αγοράς αλλά και συντήρησης των τεχνικών υποδομών, όπως για παράδειγμα η συντήρηση του server (διακομιστή) που χρησιμοποιεί η επιχείρηση για τη φιλοξενία των ιστοσελίδων που κατασκευάζει. Επίσης ο ΦΠΑ είναι στα ίδια επίπεδα με τις υπόλοιπες μορφές εταιριών (23%) και αυτό αποτελεί μια αντίφαση από την πλευρά της νομοθεσίας, καθώς ο σκοπός ίδρυσης δεν αποτελεί κατά κύριο λόγο την δημιουργία κέρδους, και τα κεφάλαια τέτοιου τύπου επιχειρήσεων προκύπτουν από την προσφορά των μελών.

Στην ερώτηση για το αν θεωρούν επιτυχημένο το εγχείρημα, η απάντηση ήταν:

Με βάση την προηγούμενη εργασιακή τους εμπειρία, που στην πλειοψηφία αντιστοιχούσε σε

απασχόληση σε μεγάλες επιχειρήσεις του κλάδου της πληροφορικής, τα μέλη θεωρούν πως έχει βελτιωθεί πολύ το περιβάλλον εργασίας τους. Θεωρούν πολύ σημαντικό το γεγονός ότι ενισχύεται η πρωτοβουλία και η δημιουργικότητα του κάθε μέλους στον τομέα της εργασίας, παράλληλα εγκαθιδρύεται η ισότητα, η ισοκατανομή των ευθυνών και οι καλύτερες και πιο ισορροπημένες σχέσεις σε καθημερινό επίπεδο.

Όσον αφορά το οικονομικό μέρος οι οικονομικές απολαβές είναι σε γενικές γραμμές κοντά στους αντίστοιχους μισθούς των εθνικών συλλογικών συμβάσεων. Τα μέλη θεωρούν ότι παρ' όλες τις δυσκολίες θα καταφέρουν να αντεπεξέλθουν καλύτερα μακροχρόνια, μιας και η επιχείρηση είναι σχετικά νέα.

4.2 Δίκτυα ανταλλαγής

Το «Πελίτι» βρίσκεται στο Μεσοχώρι Παρανεστίο, ένα χωριό της Δράμας. Αρχικά αποτελούσε την πρωτοβουλία ενός ατόμου που ξεκίνησε το εγχείρημα το 1995. Πλέον αποτελείται από 11 διαφορετικές ομάδες και ενισχύεται από άτομα από όλο τον κόσμο.

Οι ενέργειες του εγχειρήματος αποσκοπούν στην συλλογή, διατήρηση και διάδοση σπόρων ντόπιων ποικιλιών, στην ανταλλαγή αγαθών και υπηρεσιών χωρίς τη μεσολάβηση χρήματος και τη δημιουργία μιας κοινότητας που θα συγκροτείται με βάση όλα τα παραπάνω. Η αντίληψη των μελών του εγχειρήματος δεν είναι ο ανταγωνισμός με άλλους παραγωγούς ή πολυεθνικές συμβατικών ή μεταλλαγμένων προϊόντων αλλά η μη κατανάλωση προϊόντων που καταστρέφουν το περιβάλλον.

Το δίκτυο αυτό διατηρεί νομική μορφή και είναι αυτή της μη κερδοσκοπικής εταιρίας. Στις δράσεις του εγχειρήματος συγκαταλέγονται η μέχρι σήμερα διανομή πάνω από 2.000 ντόπιων ποικιλιών, σε πάνω από 120.000 καλλιεργητές ερασιτέχνες ή επαγγελματίες. Όσον αφορά τους σπόρους που στέλνονται σε καλλιεργητές, αναφέρεται ότι πρόκειται για αβελτίωτες ποικιλίες και δίνονται δωρεάν. Η αποστολή γίνεται σε συγκεκριμένη περίοδο και από διάφορους υπολογισμούς των μελών προκύπτει ότι δίνονται πάνω από 20.000 φακελάκια με σπόρους το χρόνο.

Οι δράσεις ακόμα περιλαμβάνουν φεστιβάλ, εγχειρίδια που αφορούν τη σπορά, συλλογή και αποθήκευση σπόρων και έντυπα.

Οι οικονομικοί πόροι προέρχονται από:

Δωρεές -διάφορες εκδόσεις του εγχειρήματος- από οικονομικούς υποστηρικτές.¹

4.3 Συνεταιρισμοί/κοοπερατίβες

Παράδειγμα:

Από το φθινόπωρο του 2011, λειτουργεί ο συνεταιρισμός «Συν Άλλοις». Πρόκειται για μια κοοπερατίβα που έχει σαν στόχο την διακίνηση των προϊόντων που παράγονται από περιοχές του νότου, όπως οι ζαπατιστικές κοινότητες, να φτάνουν στον Ελλαδικό χώρο, καθώς και την προσπάθεια επιβίωσης μέσα στο περιβάλλον της ανεργίας. Τα προϊόντα που διαθέτει ο συνεταιρισμός, πέρα από τον καφέ, τη ζάχαρη και το κακάο των παραπάνω κοινοτήτων, προέρχονται από εγχώριους παραγωγούς, χωρίς τη μεσολάβηση κάποιου μεσάζοντα. Μερικοί από τους παραγωγούς με τους

¹ www.peliti.gr

οποίους υπάρχει συνεργασία είναι η ΦΤΕΛΙΑ, ο Βοσκός λιβάδι Ολύμπου, τυροκόμοι.

Τα παρακάτω στοιχεία που ακολουθούν αποτελούν προϊόν έρευνας από προσωπική επαφή με μέλη του συνεταιρισμού:

Ο συνεταιρισμός απασχολεί 15 άτομα, από αυτά τα 5 εργάζονται σταθερά στο χώρο ενώ οι υπόλοιποι 10 δουλεύουν κατ' αποκοπή, δηλαδή προσφέρουν υπηρεσίες που δεν σχετίζονται με το εμπορικό κομμάτι. Η πληρωμή των μελών γίνεται ισότιμα. Από την διακίνηση πληρώνεται το νοίκι και τα λειτουργικά έξοδα, ενώ από το μπακάλικο βγαίνει ο μισθός. Όλες οι αποφάσεις αποτελούν εσωτερική συμφωνία.

Σε σχετική ερώτηση για την οικονομική κατάσταση του συνεταιρισμού και τα προβλήματα που συνήθως παρουσιάζονται, κατατέθηκαν τα παρακάτω στοιχεία:

Κατά το πρώτο εξάμηνο δεν υπήρχε πληρωμή, επίσης δεν έχει γίνει απόσβεση από το αρχικό κεφάλαιο, δεν υπάρχει αποθεματικό και δεν προπληρώνονται. Ενδιαφέρον παρουσιάζει η χρηματοδότηση του συνεταιρισμού, καθώς το κεφάλαιο κίνησης δεν μπορεί να αποκτηθεί μέσω δανεισμού από μια συμβατική τράπεζα και η χρηματοδότηση γίνεται από εσωτερικά δάνεια.

Στην ερώτηση για το αν θεωρούν το εγχείρημα τους πετυχημένο, η απάντηση περιείχε δύο σκέλη. Το πρώτο αναφερόταν στο γεγονός της ύπαρξης εργασίας και κάποιου μισθού, κάτι που βραχυπρόθεσμα φαίνεται να αποδίδει. Το δεύτερο σκέλος αφορούσε στη μακροπρόθεσμη οικονομική θέση για την οποία υπάρχει σχετική αβεβαιότητα καθώς η οικονομική κατάσταση είναι γενικότερα ασταθής, αλλά και γιατί όπως αναφέρθηκε και πιο πάνω υπάρχει μεγάλο κενό σε σχέση με την νομοθεσία, την υποστήριξη και ενίσχυση τέτοιων μονάδων. Έτσι, πέρα από τον γενικότερο προσανατολισμό της ισότητας στην εργασία, υπάρχει και η διεργασία για την καλύτερη προσέγγιση θεωρητικά και πρακτικά της αλληλέγγυας οικονομίας.

4.4 Τοπικοποίηση/ Αποανάπτυξη

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η κίνηση των Τρικαλινών πολιτών «Από κοινού», που στηρίζει και τον αυτοδιαχειριζόμενο αγρό «ANTAMIKO». Ο αγρός ξεκίνησε τη λειτουργία του τον Μάρτη του 2012 με σκοπό την αυτονόμηση των αναγκών σε σχέση με την τροφή. Η έκταση που καλλιεργείται αντιστοιχεί σε 4 στρέμματα και το μοίρασμα γίνεται ως εξής: 23 άτομα της ομάδας μοιράστηκαν 2,5 στρέμματα (μεράδια των 100 τετραγωνικών μέτρων ο καθένας), ενώ 1,5 στρέμμα προορίζεται για τη δημιουργία συλλογικού λαχανόκηπου. Από την αυτήν την δράση καλύπτονται οι ανάγκες των μελών καθώς και ευπαθών κοινωνικών ομάδων, δεν υπάρχει δηλαδή κάποια κερδοσκοπική δραστηριότητα. Ο τρόπος καλλιέργειας που ακολουθείται είναι βιολογικός με σκοπό την προστασία του περιβάλλοντος και του ανθρώπινου οργανισμού, καθώς και τη διατήρηση των ντόπιων ποικιλιών.²

Οι αποφάσεις παίρνονται με την συμμετοχή όλων των μελών και οι εργασίες χωρίζονται σε 4 ομάδες, οι οποίες αναλαμβάνουν να τις φέρουν εις πέρας. Το εγχείρημα φαίνεται να αποκομίζει θετικές αντιδράσεις και συνεχώς να πλαισιώνεται από καινούριο κόσμο.

2 <http://apokoinou.com>

ΜΕΡΟΣ Ε

5. ΕΙΝΑΙ Η ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ Η ΛΥΣΗ;

5.1 Συγκριτικοί πίνακες αγαθών πρώτης ανάγκης

Στην προσπάθεια να απαντήσουμε στο ερώτημα αν η αλληλέγγυα οικονομία είναι η πρόταση εκείνη που θα αποτελέσει διέξοδο από το περιβάλλον της κρίσης, θα πρέπει να μελετήσουμε τις τιμές και την ποιότητα των προϊόντων που προσφέρει, την επίτευξη των στόχων της και την αλλαγή που επιτυγχάνει στο ξεπέρασμα της οικονομικής ύφεσης.

Στους παρακάτω, πίνακες θα συγκρίνουμε τιμές και ποιότητες προϊόντων πρώτης ανάγκης συνεταιριστικών παντοπωλείων με γνωστές αλυσίδες σούπερ μάρκετ.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

Συνεταιρισμός αλληλέγγυας οικονομίας ΣΥΝ ΑΛΛΟΙΣ

ΣΟΥΠΕΡ ΜΑΡΚΕΤ ΣΚΛΑΒΕΝΙΤΗΣ

CORN FLAKES ΟΛΙΚΗΣ ΑΛΕΣΗΣ	250ΓΡ	ΤΙΜΗ	3.3 Ευρώ		375ΓΡ	1.74Ευρώ
ΣΠΑΓΓΕΤΙ ΟΛΙΚΗΣ ΑΛΕΣΗΣ	500ΓΡ	ΤΙΜΗ	1.85 Ευρώ		500ΓΡ	1.10Ευρώ
ΠΕΝΕΣ ΟΛΙΚΗΣ ΑΛΕΣΗΣ	500ΓΡ	ΤΙΜΗ	1.60 Ευρώ		500ΓΡ	0.54Ευρώ
ΖΑΧΑΡΗ ΑΚΑΤΕΡΓΑΣΤΗ	500ΓΡ	ΤΙΜΗ	2.2 Ευρώ		450ΓΡ	1.45Ευρώ
ΚΑΦΕΣ ΣΤΙΓΜΙΑΙΟΣ ΧΥΜΑ	100ΓΡ	ΤΙΜΗ	2.4 Ευρώ		400ΓΡ	4.28Ευρώ
ΣΑΜΠΟΥΑΝ ΦΥΣΙΚΟ	200ML	ΤΙΜΗ	8.7 Ευρώ		300ML	4.45Ευρώ
ΑΠΟΣΜΗΤΙΚΟ ROLL ON ΦΥΣΙΚΟ	50ML	ΤΙΜΗ	6.8 Ευρώ		50ML	3.60Ευρώ
ΦΥΤΙΚΗ ΟΔΟΝΤΟΚΡΕΜΑ	50ML	ΤΙΜΗ	4.2 Ευρώ		75ML	2.68Ευρώ

*Όλα τα προϊόντα του παραπάνω πίνακα που αντιστοιχούν στο συνεταιρισμό έχουν παραχθεί σε συνεταιριστικές μονάδες με φυσικούς τρόπους καλλιέργειας και παραγωγής. Ειδικότερα, τα προϊόντα καφέ προέρχονται από κοινότητες παραγωγών που αμφισβητούν έμπρακτα το νεοφιλελεύθερο καπιταλιστικό μοντέλο, όπως για παράδειγμα η Ζαπατιστική κοινότητα της Λατινικής Αμερικής. Με στοιχεία που βρίσκονται στην ηλεκτρονική σελίδα του συνεταιρισμού, βλέπουμε αναλυτικά την κίνηση της διαδικασίας από την παραγωγή ως την πληρωμή και του τελευταίου εργαζόμενου που συμβάλλει στην διακίνηση του καφέ.

1

Ανάλυση μέσης τιμής πώλησης καφέ (3,70 ευρώ/250 γρ.)	Ευρώ	% επί τελικής τιμής πώλησης
Κόστος αγοράς καφέ	1,50	40,5%
Ενίσχυση ζαπατίστικων κοινοτήτων	0,10	2,7%
Εισαγωγή και αποθήκευση	0,14	3,8%
Ψήσιμο – συσκευασία	0,66	17,8%
Περιθώριο Συν Αλλοις*	0,87	23,5%
Τιμή πώλησης χωρίς ΦΠΑ	3,27	88,4%
ΦΠΑ (13%)	0,43	11,6%
Τελική τιμή πώλησης	3,70	100,0%

* Πρόκειται για το ποσό που μένει στο Συν Αλλοις από την πώληση του καφέ και καλύπτει τα λειτουργικά του έξοδα και τις αμοιβές των εργαζομένων του.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

Κοινωνικό συνεταιριστικό παντοπωλείο «Η σέσουλα»

ΣΟΥΠΕΡ ΜΑΡΚΕΤ ΣΚΛΑΒΕΝΙΤΗΣ

ΛΑΖΑΝΙΑ	ΤΙΜΗ ΚΙΛΟΥ	2.6 Ευρώ		500ΓΡ	2.03
ΜΑΚΑΡΟΝΙΑ ΒΙΔΕΣ	ΤΙΜΗ ΚΙΛΟΥ	4.4 Ευρώ		500ΓΡ	0.54
ΡΥΖΙ ΓΛΑΣΣΕ	ΤΙΜΗ ΚΙΛΟΥ	1.25 Ευρώ		500ΓΡ	0.80
ΦΑΚΕΣ	ΤΙΜΗ ΚΙΛΟΥ	1.4 Ευρώ		500ΓΡ	0.90
ΑΛΕΥΡΙ ΟΛΙΚΗΣ ΑΛΕΣΗΣ	ΤΙΜΗ ΚΙΛΟΥ	0.8 Ευρώ		ΤΙΜΗ ΚΙΛΟΥ	1.47
ΕΛΑΙΟΛΑΔΟ ΖΑΚΥΝΘΟΥ	5 ΛΙΤΡΑ	19 Ευρώ		1 ΛΙΤΡΟ	5.10
ΜΥΖΗΘΡΑ	ΤΙΜΗ ΚΙΛΟΥ	10.30 Ευρώ		ΤΙΜΗ ΚΙΛΟΥ	5.84
ΠΑΤΑΤΕΣ	ΤΙΜΗ ΚΙΛΟΥ	0.75 Ευρώ		ΤΙΜΗ ΚΙΛΟΥ	0.65
ΑΥΓΑ	ΤΟ ΕΝΑ	0.15 Ευρώ		4 ΤΕΜΑΧΙΑ	4.70
ΑΛΑΤΙ	ΤΙΜΗ ΚΙΛΟΥ	0.4 Ευρώ		500ΓΡ	0.22
ΧΥΜΟΣ ΤΟΜΑΤΑΣ	ΒΑΖΟ 500ML	0.62 Ευρώ		500ΓΡ	0.48
ΤΣΑΙ ΒΟΥΝΟΥ	ΣΥΣΚΕΥΑΣΜΕΝΟ ΜΑΤΣΑΚΙ	0.8 Ευρώ		50ΓΡ	1.05
ΚΡΑΣΙ ΡΟΖΕ	ΤΙΜΗ ΚΙΛΟΥ	3.1 Ευρώ		1 ΛΙΤΡΟ	6.62
ΣΑΠΟΥΝΙ	50ΓΡ	3 Ευρώ		125ΓΡ	0.58

*οι παραπάνω τιμές που αντιστοιχούν στο κοινωνικό παντοπωλείο «Σέσουλα» αναφέρονται σε κιλά, αλλά διατίθενται και χύμα²

* Οι τιμές που έχουν επιλεγεί για το σούπερ μάρκετ Σκλαβενίτης είναι οι κατώτατες, αυτές που

σχετίζονται με παρόμοιας ποιότητας αγαθά, ή αντιστοιχούν σε προϊόντα με μεγάλη κατανάλωση

3

Οι συγκρίσεις θα γίνουν σε δύο επίπεδα, στην ποιότητα και την τιμή. Στον πρώτο πίνακα, παρατηρούμε ότι το κόστος των προϊόντων του συνεταιρισμού παρουσιάζεται σε υψηλά επίπεδα σε σχέση με το σούπερ μάρκετ ευρείας κατανάλωσης προϊόντων. Παρόλ'αυτά, τα προϊόντα του πρώτου πίνακα προέρχονται από συνεταιρισμούς που είτε ακολουθούν οργανικούς τρόπους καλλιέργειας και παραγωγής, είτε βασίζονται σε πολύ καλές πρώτες ύλες. Ακόμη, όλα τα προϊόντα αναφέρουν τον παραγωγό τους και έτσι ανά πάσα στιγμή ο καταναλωτής μπορεί να έχει εικόνα της «ταυτότητας» των προϊόντων που αγοράζει. Χωρίς αυτό, βέβαια, να σημαίνει ότι τα προϊόντα του σούπερ μάρκετ είναι κατώτερης ποιότητας, αλλά ενισχύει την άμεση επαφή του καταναλωτή με το προϊόν, καθώς πολλά από τα προϊόντα των σούπερ μάρκετ δεν αναφέρουν συγκεκριμένα στοιχεία των παραγωγών. Ένα ακόμη ζήτημα είναι ότι τα προϊόντα του συνεταιρισμού προέρχονται από μικρούς συνεταιρισμούς ή παραγωγούς, οπότε διευρύνουν το δίκτυο της απασχόλησης.

Ο δεύτερος πίνακας είναι πιο κοντά στα επίπεδα των τιμών, επίσης στο κοινωνικό παντοπωλείο τα προϊόντα είτε προέρχονται από μικρούς παραγωγούς, είτε από άλλους συνεταιρισμούς, με αποτέλεσμα να ισχύουν όσα προαναφέρθηκαν και σε αυτήν την περίπτωση.

5.2 Σύγκριση τιμών σε άλλους τομείς δραστηριότητας
Κολεκτίβα εργασίας «Στην Πρίζα»

ΠΙΝΑΚΑΣ 3 ΤΙΜΟΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΠΙΣΚΕΥΗΣ Η/Υ & laptop

	Διευκρινίσεις	Κόστος
Format & install:		
Windows	Επιθυμητή γλώσσα, AVG Antivirus, Evince document viewer, Flash plugin, LibreOffice, Firefox, VLC, 7zip	30 €
Linux	Επιθυμητή γλώσσα, Flash plugin, LibreOffice, Firefox, VLC, Ορθογραφικός έλεγχος (myspell)	12 €
Mac OS	Επιθυμητή γλώσσα, Flash plugin, Firefox, VLC, LibreOffice	50 €
extras:		
ms office (ορθογραφικός έλεγχος + γλώσσες)		12 €
ms office (mac)		20 €
Εγκατάσταση 'μικρής εφαρμογής win'	Δηλαδή IrfanView, Adobe reader, K-lite codec κτλ	1 €
Εγκατάσταση 'μεγάλης εφαρμογής win'	Δηλαδή Photoshop, Autocad, κτλ	12 €
Εναλλακτικά ελεύθερα προγράμματα	Δηλαδή τα opensource αντίστοιχα π.χ. gimp αντί photoshop, inkscape αντί in-design	δωρεάν
Backup και restore:		
0-5G		δωρεάν
5-100G		22 €
Για κάθε 100G		+5 €
Έλεγχος:		

laptop	Άνοιγμα, εσωτερικό καθάρισμα, γενικός έλεγχος hardware	18 €
hardware	Γενικός έλεγχος hardware (οθόνη, εξωτερικός σκληρός, κτλ)	12 €
mac	Άνοιγμα, εσωτερικό καθάρισμα, γενικός έλεγχος hardware	23 €
Επισκέψεις κατ'οίκον, Μεταφορές, Παραδόσεις		
Κοντινοί δήμοι	Θησείο, Πετράλωνα, Μεταξουργείο, Κεραμεικός 0€ υπολοιπο κέντρο Αθήνας 7€	0 / 9 €
Υπολοιποι	Εντός Αθήνας, όχι όλες οι περιοχές	18 €
Τεχνική υποστήριξη		
Αφορά την τεχνική υποστήριξη γραφείων σε μηνιαία ή ετήσια βάση		
μήνας	Επίσκεψη στο χώρο σας, τηλεφωνική στήριξη, με e-mail ή/και με πρόγραμμα απομακρυσμένης πρόσβασης. 3 ώρες.	60 €
έτος	Επίσκεψη στο χώρο σας, τηλεφωνική στήριξη, με e-mail ή/και με πρόγραμμα απομακρυσμένης πρόσβασης. 3 ώρες το μήνα, οι ώρες δεν μεταφέρονται.	670 €

ΠΙΝΑΚΑΣ 4**τιμοκατάλογος καταστήματος τεχνολογίας «ΠΛΑΙΣΙΟ»**

ΑΝΑΒΑΘΜΙΣΗ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ	
Αναβάθμιση στον χώρο	56 €
Αναβάθμιση στα service της εταιρείας	40 €
ΑΝΑΒΑΘΜΙΣΗ ΥΛΙΚΩΝ	
Αναβάθμιση στον χώρο	56 €*
Αναβάθμιση στα service της εταιρείας	40 €
	* Το κόστος της πρώτης ώρας είναι 56 €. Κάθε επιπλέον ώρα παραμονής του τεχνικού στο χώρο σας κοστίζει 40 € Οι τιμές συμπεριλαμβάνουν ΦΠΑ 23%
Εγκατάσταση λειτουργικού συστήματος & προγραμμάτων	35 €
Εγκατάσταση νέων οδηγών συσκευών (drivers)	18 €
Σύνδεση περιφερειακών συσκευών	18 €
Έλεγχος Εξαρτήματος	5 €
Έλεγχος Η/Υ	18 €
Διάγνωση και αντιμετώπιση ιών	25 €
Έλεγχος και επισκευή Η/Υ σε 4 με 24 ώρες	Έλεγχος: 18 € Επισκευή: 35 €
ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ Η/Υ ΣΤΟ ΧΩΡΟ ΤΟΥ ΠΕΛΑΤΗ	
Εγκατάσταση 1 Η/Υ	56 €
Εγκατάσταση 5 Η/Υ	150 €
ΛΗΨΗ ΑΝΤΙΓΡΑΦΩΝ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ.	56 €
ΔΙΑΓΝΩΣΗ ΚΑΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΙΩΝ	56 €
ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗ SERVER	
Εγκατάσταση χρηστών στο δίκτυο - Εγκατάσταση εκτυπωτών - Εγκατάσταση internet και e-mail - Εκπαίδευση λειτουργίας	Το κόστος υπηρεσίας εγκατάστασης server καθορίζεται κατόπιν συμφωνίας

- Τηλεφωνική υποστήριξη	
ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΑΣΥΡΜΑΤΟΥ ΔΙΚΤΥΟΥ	
Μελέτη του χώρου για την εγκατάσταση σημείων πρόσβασης (access points) - Εγκατάσταση καρτών ασύρματου δικτύου - Ρυθμίσεις δικτύου - Εκπαίδευση χρηστών - Δωρεάν τηλεφωνική υποστήριξη	Κόστος υπηρεσίας εγκατάσταση 2 Η/Υ σε ασύρματο δικτύου: 56 € * Το κόστος της πρώτης ώρας είναι 56 €. Κάθε επιπλέον ώρα παραμονής του τεχνικού στο χώρο σας κοστίζει 40 € Οι τιμές συμπεριλαμβάνουν ΦΠΑ 23%

Από τη σύγκριση των δύο παραπάνω πινάκων, βλέπουμε ότι υπάρχουν διαφορές σε πολλά σημεία. Σημαντική είναι η παρατήρηση ότι πέραν της διαφοράς στις τιμές, προσφέρονται δωρεάν υπηρεσίες που αφορούν τη διάδοση του ελεύθερου λογισμικού. Ένα άλλο σημαντικό γεγονός είναι ότι στον τομέα της παροχής υπηρεσιών που υπάρχει άμεση επαφή παροχέα-πελάτη, δηλαδή δεν υπάρχει κάποιος μεσάζοντας, οι τιμές φαίνεται να επηρεάζονται σε πολύ μεγάλο βαθμό.

5.3 Κριτική στην αλληλέγγυα οικονομία/ Αντιφάσεις/ Προβληματισμοί

Ταυτόχρονα με την ανάπτυξη της θεωρίας της αλληλέγγυας οικονομίας, άρχισαν να παρουσιάζονται και κάποιες κριτικές, οι οποίες προκύπτουν είτε από αντιφάσεις και προβληματισμούς στο εσωτερικό των εγχειρημάτων, είτε από εξωτερικούς παράγοντες.

Η εξωγενής κριτική προέρχεται από διάφορα κοινωνικά τμήματα. Μια μορφή εστιάζει κατά κύριο λόγο στα εξής: την αφομοίωση από την πλευρά του κράτους και του καπιταλιστικού οικονομικού συστήματος, την εμπορευματοποίηση των σχέσεων και τη συντήρηση ενός ποσοστού προλεταριακού πληθυσμού.

1.

α. Σύμφωνα με αυτές τις προσεγγίσεις, στο περιβάλλον της κρίσης παρουσιάζεται το βασικό ζήτημα διαχείρισής της. Το υπάρχον οικονομικό σύστημα, στην προσπάθειά του να μην ανατραπεί, ακολουθεί τη μέθοδο της θεσμοθέτησης διαφόρων δραστηριοτήτων που λαμβάνουν χώρα έξω από τον κρατικό έλεγχο. Για παράδειγμα, ο θεσμός των ΜΚΟ δεν είχε πάντα τη μορφή που ξέρουμε. Όπως έχει προαναφερθεί, στο ξεκίνημά τους αφορούσαν δράσεις ατόμων, που σαν σκοπό είχαν την αλληλοστήριξή τους για ζητήματα, όπως κακοποίηση γυναικών ή περιβαλλοντική καταστροφή επειδή οι κυβερνήσεις δεν υποστήριζαν αυτά τα θέματα ή ήταν και αυτές που δημιουργούσαν αυτά τα ζητήματα. Στη συνέχεια, τα εγχειρήματα αυτά, με την αναζήτηση οικονομικών πόρων, τελικά αφομοιώθηκαν από τις κυβερνήσεις και το οικονομικό σύστημα. Το ίδιο περίπου συνέβη και ως ένα βαθμό και με τις κινήσεις άλλων συνεταιρισμών που αναπτύχθηκαν στις αρχές του 18ου αιώνα στην Ευρώπη. Σύμφωνα, λοιπόν, με τα παραπάνω, το συμπέρασμα της κριτικής καταλήγει στο ότι οι κινήσεις αυτές, εν τέλει, γέμισαν τις ρωγμές που άφηγε πίσω του το καπιταλιστικό σύστημα, καλύπτοντας εν μέρει κάποιες ανάγκες και ενσωματώνοντας ξανά τους ελαττωματικούς καταναλωτές στην αγορά.

Η παραπάνω άποψη στηρίζεται και στην πρόσφατη νομοθεσία για τις κοιν.σ.επ, με την οποία δημιουργούνται επιχειρήσεις οι οποίες δεν έχουν σκοπό το κέρδος αλλά την κοινωνική προσφορά, κάτι το οποίο ενισχύει την κυκλοφορία του χρήματος και επιβεβαιώνει την ενχρήματη συναλλαγή ως το μόνο αξιόπιστο μέσο.

β. Η κριτική σε σχέση με την εμπορευματοποίηση των σχέσεων αντλεί στοιχεία από την μαρξιστική θεωρία του εμπορεύματος και της παραγωγής κεφαλαίου. Σύμφωνα με αυτήν, το εμπόρευμα έχει ηγεμονεύσει σε όλο το φάσμα της ζωής, τόσο στα υλικά αγαθά που παράγονται όσο

και στις ανθρώπινες συνειδήσεις, ως ύλη και ως χρηματική αναπαράσταση. Η ανταλλακτική αξία που ενσωματώνει τη συγκεκριμένη και αφηρημένη εργασία, υπάρχει ως ιδιότητα του εμπορεύματος στην κοινωνική μορφή που ζούμε, νομιμοποιώντας τη διαμεσολάβηση του χρήματος για την ικανοποίηση των ανθρώπινων αναγκών. Έτσι, η κατανάλωση των αγαθών τείνει να ταυτίζεται με την επιβίωση. Όλη η ύπαρξη πραγματώνεται μέσα στη σφαίρα της οικονομίας.

γ. Στο σκεπτικό αυτό παρουσιάζεται η άποψη πως η θεσμοθέτηση των διάφορων εγχειρημάτων όπως ΜΚΟ, τα διάφορα μέτρα για προστασία αστέγων και οικονομικά αδυνάτων, οι εθελοντικές οργανώσεις συμβάλλουν στη διατήρηση της κοινωνικής ανισότητας και της φτωχοποίησης μιας μεγάλης μερίδας πληθυσμού του πλανήτη. Έτσι, το κράτος αποκομίζει πολιτικά οφέλη μέσα από τη διαδικασία ενός τέτοιου είδους συμβιβασμού. Η εκτεταμένη χρήση της λέξης αλληλεγγύη, με τον χρόνο, εξισώνεται με πράξεις φιλανθρωπίας.

2. Επιπροσθέτως, βάσει στοιχείων έρευνας του Παρατηρητηρίου Οικονομικών και Κοινωνικών Εξελίξεων της ΓΣΕΕ για τον κοινωνικό αποκλεισμό, ακολουθούν οι παρακάτω παρατηρήσεις που αντλούν στοιχεία από τη διεθνή βιβλιογραφία:

Η αύξηση των νεοεισερχόμενων εργαζομένων είναι αποτέλεσμα της φθηνότερης αμοιβής έναντι υψηλόβαθμων στελεχών με παράλληλη δημιουργία πλασματικών θέσεων εργασίας, με σκοπό την είσπραξη επιδοτήσεων. Επίσης, η επιλογή εργαζομένων αφορά άτομα με υψηλά προσόντα, και έτσι ενισχύεται ο κοινωνικός αποκλεισμός, ενώ τα προγράμματα παρουσιάζονται σαν ευκαιρίες για εξατομικευμένες και στοχευμένες παρεμβάσεις.

Η συμμετοχή των ανέργων σε τέτοια προγράμματα φαίνεται σε πολλές περιπτώσεις να καταλήγει σε έναν κύκλο κατάρτισης-ανεργίας. Ταυτόχρονα, παρατηρείται διαρροή συμμετοχόντων από τα προγράμματα, λόγω μειωμένης επιδότησης αλλά και χαμηλού ποσοστού εργασιακής αποκατάστασης.

Παρατηρείται, ακόμη, η δημιουργία μιας δεύτερης αγοράς εργασίας, στην οποία οι εργαζόμενοι βρίσκονται σε καθεστώς εργασιακής επισφάλειας και προσωρινών καταστάσεων, ενώ η συμμετοχή μεγάλων και κερδοφόρων επιχειρήσεων σε επιδοτούμενα προγράμματα καταλήγει σε υπερβολαβίες και χειροτέρευση των εργασιακών σχέσεων.⁴

3. Μεγάλη διάσταση τον τελευταίο καιρό είχε πάρει το ζήτημα των ΜΚΟ, καθώς ήρθαν στην επιφάνεια απάτες με χρήματα του δημοσίου από την ίδρυση κάποιων εξ αυτών. Οι κριτικές που αναπτύχθηκαν για αυτό το ζήτημα κεντροβαρίζουν στις πελατειακές σχέσεις που ανέπτυξε το κράτος με τους πολίτες. Το δεύτερο ζήτημα που προκύπτει είναι ότι η εθελοντική εργασία, που είναι βασικό χαρακτηριστικό των ΜΚΟ, αποσκοπούσε στην διεκπεραίωση κοινωνικών ζητημάτων, από τα οποία εντέλει κάποιοι απολάμβαναν κερδοφορία.

Σε διακρατική έρευνα του πανεπιστημίου John Hopkins, το 1997, σε 27 χώρες, αναδείχτηκε ότι κατά μέσο όρο το 40% των εσόδων τους προερχόταν από το κράτος, το 49% από εμπορικές δραστηριότητες και ένα 11% από φιλανθρωπικές ενισχύσεις. Οπότε, η κρατική χρηματοδότηση αποτελεί κοινή πρακτική σε παγκόσμιο επίπεδο και παρέχεται κυρίως μέσω συμβολαίων για την παροχή συγκεκριμένου κοινωφελούς έργου.

Σύμφωνα με δημοσιεύματα, φάνηκε ότι η αντιμετώπιση για όλες τις ΜΚΟ δεν ήταν η ίδια, άλλες επιδοτούνταν σθεναρά και άλλες υπόκειντο σε βαριές φορολογίες. Τα τελευταία χρόνια, στην Ελλάδα, έχουν δημιουργηθεί περίπου δέκα χιλιάδες ΜΚΟ, 120 από αυτές, το 2009, ζήτησαν να την

4 <http://www.poulantzas.gr>

Δημιουργία της Βουλής Πολιτών με στόχο τη διαφάνεια.⁵

4. Οι προβληματισμοί που προκύπτουν στο εσωτερικό αυτών των εγχειρημάτων αφορούν στη σχέση τους με τους θεσμούς της αγοράς, τις αντιφάσεις που προκύπτουν από το γεγονός της εμπορευματικής σχέσης και τις διαφορετικές προσεγγίσεις της κοινωνικής/ αλληλέγγυας οικονομίας.

Σύμφωνα με κείμενο που έχει δημοσιευθεί στην σελίδα του Ινστιτούτου Νίκος Πουλαντζάς του Ηλία Ζιώγα, μέλους του Συνεταιρισμού Αλληλέγγυας Οικονομίας «Συν Άλλοις», η αλληλέγγυα

οικονομία δεν έχει συγκροτήσει ακόμα μια ενιαία οικονομική κοσμοθεωρία λόγω των ποικίλων ιδεών και αντιφάσεων που περιέχει. Από αυτό, προκύπτει το ερώτημα αν η σύγχυση γύρω από την κοινωνική οικονομία προκύπτει από την δυναμική εμφάνιση του φαινομένου και την καθυστέρηση μιας θεωρίας, ή είναι η αντανάκλαση μιας εσωτερικής διαμάχης;

Η ύπαρξη πολλών και διάφορων πολιτικών και κοινωνικών υποκειμένων, όπως ομάδες γειτονιάς, κοινωνικά κινήματα, πολυεθνικές επιχειρήσεις έως και την Ευρωπαϊκή Ένωση, διακατέχονται από πολύ διαφορετικές επιδιώξεις. Αυτό, εντέλει, δημιουργεί και ένα πεδίο μάχης που δυσκολεύει την νοηματοδότηση του όρου. Σύμφωνα με την προσωπική άποψη του συγγραφέα, οι δρώντες της οικονομικής και κρατικής εξουσίας προσπαθούν να ενσωματώσουν και να δώσουν σε αυτό το ρεύμα ένα νόημα συμπληρωματικής εκδοχής τους, να καλύψουν τα κενά που άφησε πίσω του το κοινωνικό κράτος. Παράλληλα η «Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη» δίνει τη δυνατότητα στις κορυφαίες επιχειρήσεις της αγοράς να παρουσιάζονται ως κομμάτι της κοινωνικής οικονομίας, προωθώντας τη φιλανθρωπία την οποία και χρησιμοποιούν ως μάρκετινγκ. Η συγκεκριμένη πρακτική στην Βόρεια Ευρώπη και στις ΗΠΑ έχει μετατρέψει την πρακτική αυτή σε μια κερδοφόρα niche market (εξειδικευμένη αγορά).⁶

5.4 Επίτευξη στόχων

Μετά τη συγκέντρωση όλων των παραπάνω πληροφοριών, αυτό που απομένει είναι να καταφέρουμε να συμπεράνουμε αν τελικά η αλληλέγγυα οικονομία καταφέρνει να πραγματοποιεί τους στόχους της και αν αποτελεί μορφή διεξόδου από περιβάλλοντα οικονομικών κρίσεων και ανισοτήτων. Το συμπέρασμα δεν είναι εύκολο καθώς οι δράσεις είναι πολυποίκιλες, οι κατευθυντήριες γραμμές διαφορετικές και πολλές φορές αξιακά συγκρουόμενες. Για να οδηγηθούμε ευκολότερα σε ένα συμπέρασμα θα πρέπει να εστιάσουμε στην απάντηση κάποιων συγκεκριμένων ερωτημάτων όπως:

- Πόσο εύκολη είναι η δημιουργία και διατήρηση αυτών εγχειρημάτων;
- Ποιά είναι η μακροχρόνια πρόβλεψη από την δημιουργία τους;
- Ενισχύουν την απασχόληση;
- Πώς θα καταφέρουν να αποδεσμευτούν από την καπιταλιστική οικονομία;

Σύμφωνα με τα όσα προαναφέρθηκαν στα προηγούμενα κεφάλαια, φαίνεται πως τα τελευταία χρόνια αρχίζει να αναπτύσσεται μια διεργασία για την προώθηση τέτοιων δράσεων. Αυτό οδήγησε και στην αναδιατύπωση, από την πλευρά της νομοθεσίας, θεμάτων που αφορούν στη σύσταση κοινωνικών

5 <http://www.enet.gr>

6 <http://www.poulantzas.gr>

επιχειρήσεων και συνεταιρισμών. Παρόλ' αυτά, άτομα από τον χώρο της αλληλέγγυας οικονομίας υποστηρίζουν πως υπάρχουν πολλά κενά που δυσκολεύουν και τη δημιουργία και την ενίσχυση κινήσεων τέτοιου είδους. Το μεγαλύτερο πρόβλημα φαίνεται να είναι η εξεύρεση πόρων και κεφαλαίου. Ένας άλλος παράγοντας που μπορεί να επηρεάσει την διατήρηση τους είναι και η αντίφαση που βιώνουν μέσα στον καπιταλισμό καθώς πολλά από αυτά έχουν σαν σκοπό την αποδέσμευση από την εμπορική διαδικασία, ενώ προς το παρόν δρουν σε περιβάλλον καπιταλιστικής οικονομίας. Τα ίδια τα άτομα πιστεύουν ότι μακροπρόθεσμα αυτά όλα θα μπορέσουν να βελτιωθούν μιας και όλα είναι σε πολύ πρώιμο στάδιο. Πάντως, βλέπουμε πως ακόμα και μέσα στο καπιταλιστικό περιβάλλον έχει επιτευχθεί να παρέχονται προϊόντα σε αρκετά καλές τιμές, τουλάχιστον ίσες αλλά και κατώτερες, αλλά και να απασχολείται ένας αριθμός ατόμων.

Σημαντική είναι και η τάση για συνεργασία που αναπτύσσεται μεταξύ των συνεταιρισμών κτλ. Αυτή την εποχή, υπάρχουν έως και 347 εγχειρήματα διαφόρων χαρακτηριστικών στον Ελλαδικό χώρο με το μεγαλύτερο ποσοστό (200 από αυτές) να αντιστοιχεί στην περιφέρεια Αττικής. Αυτό αποδεικνύει ότι η έντονη ανεργία που υπάρχει στα μεγάλα αστικά κέντρα ωθεί τους ανθρώπους στην αναζήτηση λύσεων. Αλλά και σε παγκόσμιο, επίπεδο φαίνεται ότι αρκετός κόσμος έχει στραφεί σε τέτοιες δραστηριότητες. Κάποιες από αυτές αριθμούν χρόνια ύπαρξης.

Σίγουρα η αλληλέγγυα οικονομία έχει βελτιώσει τη ζωή πολλών ανθρώπων αλλά το ερώτημα που φαίνεται ότι θέλει ακόμα στοιχεία για να απαντηθεί είναι το σημείο εκείνο που γεννά την αντίφαση όλων αυτών των εγχειρημάτων και είναι η αποδέσμευση από τον καπιταλισμό. Αυτό βέβαια μένει να φανεί στην πράξη και προφανώς προϋποθέτει ότι θα πρέπει να δοκιμαστεί.

Πηγές:

Βιβλιογραφία- Ιστολόγια

- ΥΠΑΡΚΤΟΣ ΚΑΙΝΟΥΡΙΟΣ ΚΟΣΜΟΣ, ΓΙΩΡΓΟΣ ΛΙΕΡΟΣ, Οι εκδόσεις των συναδέλφων
- http://www.eesc.europa.eu/resources/docs/a_ces11042-2012_00_00_tra_etu_el.pdf
- <http://www.solidarityeconomy.gr/?p=238> ΤΟΥ ΓΙΩΡΓΟΥ ΛΙΕΡΟΥ
- <http://el.wikipedia.org/>
- <http://el.wikipedia.org/>
- Βασίλειος Τσούμας, Νομική Βιβλιοθήκη, ISBN 960-272-324-6
- Κωνσταντίνος Παπαγεωργίου, Βιώσιμη συνεταιριστική οικονομία (Θεωρία και πρακτική) σελ. 195-198, εκδ. Αθανασίου Σταμούλη ISBN 960-351-521-3
- <http://www.paseges.gr/el/profile>
- <http://melissiotises.blogspot.gr/>
- <http://epixeireite.duth.gr/?q=node/1789> Κοινωνική Επιχείρηση
- <https://dspace.lib.uom.gr/bitstream/2159/14281/1/non-profit+organizations.pdf>
- Δικτύωση κολεκτιβών Αθήνας. <http://kolektives.org/node/18>
- Κολεκτίβα εργασίας “Το Παγκάκι” <http://pagkaki.org/parousiasi>
- <http://www.solidarity4all.gr/support-article> Ελένη Πορτάλιου
- Fournier 2008, κεφάλαιο 4
- <http://www.lasttapes.gr/>
- <http://www.iliosporoi.net/images/pdf/11%20keimena%20gia%20tin%20APOANAPTYKSI.pdf>
- <http://www.24grammata.com/?p=15524>
- <http://www.topikopoiisi.com/1/post/2013/09/0025.html>
- A Better Future: Results of the network for better future of social economy
- <http://www.eesc.europa.eu/resources/docs/eesc-2007-11-el.pdf>
- <http://koinoniki--oikonomia.blogspot.gr>
- http://tremopoulos.eu/files/books/Social_Economy.pdf

- ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=10027&langId=el οδηγός για την κοινωνική Ευρώπη
- www.peliti.gr
- <http://apokoinou.com>
- <http://synallois.org>
- <http://sesoula-exarcheia.blogspot.gr>
- <http://www.poulantzas.gr>
- <http://www.enet.gr>
- Κολεκτίβα εργασίας «Στην πρίζα»
- Καταστήματα «ΠΛΑΙΣΙΟ»
- Σούπερ μάρκετ «Σκλαβενίτης»